

Univerzita Palackého v Olomouci

Filosofická fakulta

Katedra historie

**KOMUNIKACE A VZÁJEMNÉ VZTAHY MĚST NA STŘEDNÍ
MORAVĚ VE STŘEDOVĚKU**

Bakalářská diplomová práce

Filip Czuczor

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Michaela Antonín Malaníková, Ph.D.

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma:
„Komunikace a vzájemné vztahy měst na střední Moravě ve středověku.“ vypracoval
samostatně pod odborným vedením vedoucí diplomové práce a uvedl jsem
všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 10. května 2023

Filip Czuczor

Na tomto místě bych rád poděkoval všem, kteří mi byli při psaní byli oporou, poskytli radu nebo povzbuzení či jakoukoli jinou pomoc. Velký poděkování patří mé rodině, zejména pak mojí manželce, která mě vždy ve všem podporovala, a také vedoucí mé práce Mgr. et Mgr. Michaele Antonín Malaníkové, Ph.D., která mě inspirovala ve výběru tématu a její rady a vedení mi dopomohly tuto práci dokončit.

Obsah

Úvod	5
1. Přehled pramenů a literatury	8
2. Vznik středověkých měst v Českých zemích.....	10
3. Středověká města na Moravě	17
3.1 Olomouc	24
3.2 Uničov	29
3.3 Litovel.....	33
4. Komunikace mezi městy ve středověku	37
5. Vztahy středomoravských měst	45
Závěr.....	50
Résumé	53
Seznam pramenů a literatury:.....	54

Úvod

Vznik a vývoj měst a městského práva jsou fenomén, který výrazně proměnil vrcholně středověkou společnost a dál ovlivňoval i společnost v novověku. V české historiografii je problematice středověkých měst věnováno poměrně velké množství literatury, ať už jde o monografie tematicky zaměřené na vznik a vývoji měst a městského práva obecně či monografie zkoumající a popisující historii konkrétních měst nebo určité skupiny měst. Z hlediska zájmu o určitou skupinu měst existuje mnoho způsobů, jak práci pojmout a zpracovat a na které stránky dané problematiky se zaměřit. Osobně jsem zvolil zaměření na komunikaci a vzájemné vztahy měst v regionu střední Moravy, především pak na vztahy právní a hospodářské. Domnívám se, že i přes širokou škálu publikované literatury zaměřené na středověká města, nebude zaměření na vztahy a komunikaci měst v regionu příliš časté téma. Pokusím se tedy být inovativní a přinést do problematiky středověkých měst nový přístup tím, že se nebudu věnovat městům jen v obecné rovině, ani se nezaměřím na jedno konkrétní město, ale budu zkoumat města v rámci určené skupiny.

Ve svojí práci se tedy hodlám věnovat určité skupině měst z pohledu regionálního vývoje a právních vztahů mezi nimi. Zaměření na region střední Moravy jsem zvolil právě proto, že je mi tento region velmi blízký. V mém rozhodnutí mě podpořila i velmi dobře zachovaná pramenná základna, ze které lze čerpat. Mimo to jde i o region, v němž vznikala nejstarší institucionální města v rámci českých zemí. Konkrétně se chci věnovat třem středomoravským městům, a to Olomouci, Uničovu a Litovli. V daném regionu se ve středověku samozřejmě nacházelo více měst, například můžu zmínit Šternberk, Prostějov nebo Přerov, kterými se však jimi zabývat podrobněji z několika důvodů. Za prvé se domnívám, že tematické vymezení práce by nemělo být příliš široké a pro rozsah bakalářské práce je sledování společného vývoje tří měst a jejich vzájemné komunikace dostačující. Pro vývoj regionu hraje Olomouc zásadní roli nejen jako regionální centrum, ale také jako centrum významné části Moravy. Dalším faktorem pro výběr těchto měst je, že Uničov je jedním z nejstarších institucionálních měst na našem území a za zmínku stojí i fakt, že právě Olomouc, Litovel a Uničov byla na rozdíl od Šternberka nebo Prostějova města královská a jako taková měla značně odlišný vývoj a jejich právo a správa se zřejmě vyvíjelo také odlišně. Město Přerov by tyto podmínky pro výběr taktéž splňovalo, ale jak už jsem zmínil výše, pro rozsah práce dle mě postačují zkoumání pouze tří měst. Zde hraje důležitou roli fakt, že Uničov a Litovel jsou si navzájem geograficky blíže, na základě čehož předpokládám, že vzájemná komunikace mezi

městy bude mnohem užší než s Přerovem a zároveň vzájemný vliv a společný vývoj v rámci daného regionu bude zřetelnější.

Vedle polohopisného vymezení práce je třeba nastínit i chronologické vymezení práce. Přestože z názvu vyplývá, že se budu dané problematice věnovat napříč celým středověkem, není třeba zmiňovat, že zakládání měst je vrcholně středověký fenomén. Počátek zakládání měst u nás datujeme do 13. století. Ve své práci se proto budu pohybovat především právě ve 13. a 14. století, tedy v době vzniku a raného vývoje měst na našem území, avšak jelikož se zabývám tématem velmi obecně, dostanu ve své práci i do 1. poloviny 15. století.

Ve své práci se budu zabírat tematikou propojení a komunikace výše jmenovaných měst, jejich samostatným vývojem i vývojem v rámci regionu. Je samozřejmé, že dominantní postavení mezi těmito městy má Olomouc, která je zároveň centrem tohoto regionu. Rád bych zaměřil svoji pozornost i na to, jak moc se toto dominantní postavení ve vztahu ke zbývajícím městům promítlo do písemných a archeologických pramenů. Mojí snahou v této práci bude prozkoumat a analyzovat vybrané pasáže městských práv a privilegia těchto měst a zjistit, zda se při budování správy a ustanovování práva tato města ovlivňovala nebo napodobovala.

Tyto úvahy mě vedou k formulaci mých badatelských otázek. Moje primární otázka je, v jakém právním a popřípadě správním vztahu byla města Olomouc, Litovel a Uničov a jak se mohla dynamika vztahů projevit v oblasti právní, správní a hospodářské, tedy co můžeme při analýze pramenů a literatury zjistit vzájemném vlivu těchto měst v oblasti práva a správy. S tím souvisí i otázka do jaké míry byla města Uničov a Litovel v těchto oblastech závislá na Olomouci. Zároveň nutno podotknout, že Uničov je jedno z nejstarších institucionálních město na našem území. Je tedy nezbytné zjistit, odkud přebírá svá městská privilegia, jestli tato institucionalizace nějak ovlivnila i další města, zvláště pak ty v mnou vybraném regionu, a pokud ano, jak se tato institucionalizace v dalších městech projevila. Další otázka, která mě zajímá a odpovědi ni by mohly být použity jako součást argumentace, je, jak probíhala komunikace mezi městy v daném regionu a jak se tato komunikace projevila na společném vývoji.

K zodpovězení těchto badatelských otázek je třeba si představit základní teze, o něž se bude opírat argumentace při zodpovídání badatelských otázek. K tomu, abychom pochopili vztah měst v tomto regionu, je třeba důkladně prozkoumat vznik a vývoj jednotlivých měst, mluvíme tedy o chronologickém vymezení úkonů, které formovaly podobu daných měst ve středověku. Těmito úkony se myslí především založení měst či povýšení stávajícího sídla do

městského stavu, déle také přidělování práva a privilegií či jejich potvrzování. Vedle písemných pramenů nám k získání obrazu o vývoji měst (především pak v raných fázích tohoto vývoje) mohou posloužit i prameny archeologické. Důležitým předpokladem k této tezi by také bylo uvedení do problematiky vzniku měst a vývoje městských práv v českých zemích v obecné rovině, se zaměřením na královská města na Moravě, k čemuž bych se vyjádřil v první kapitole své práce. S první tezí nepochybně souvisí i teze druhá, tedy otázka návaznosti. Nemohu opomenout zabývat se tím, jaká práva i privilegia daná města obdržela, jaký systém správy se u nich prosadil a odkud čerpala inspiraci. Chceme-li zkoumat vývoj měst a jejich vztahy v rámci regionu, je třeba zjistit, proč v dané lokalitě bylo město založeno. Vystává zde otázka kontinuity na předchozí osídlení, blízkosti nalezišť nerostných surovin či úrodné půdy, strategická poloha či výhodné postavení v regionu s návazností na frekventované obchodní cesty nebo větší město, což je v našem případě právě Olomouc. Dalším předpokladem ke zkoumání meziměstských vztahů, je i předpoklad existujícího obchodu v rámci regionu, či vzájemná závislost v oblasti hospodářství a nepochybně i závislost ekonomických vztahů na místní infrastrukturu. Ve zkoumání zdejší infrastruktury by mi mohly pomoci i prameny archeologické či archeologická literatura. Poslední tezí je funkce měst v regionu, tj. jejich postavení a význam. Je to závěrečná teze, neboť právě z ní budou vyplývat vzájemné vztahy mezi těmito městy.

Cílem mé práce je tedy objasnění problematiky vývoje měst Olomouce, Litovle a Uničova jak samostatně, tak i v rámci regionu, a jejich hospodářské i právní vztahy na základě dostupné literatury a písemných případně i archeologických pramenů. Dále pak je cílem zkoumat postavení Olomouce a případnou právní závislost Uničova a Litovle na tomto městě. Posledním cílem práce je analyzovat informace o komunikaci mezi těmito městy a použít její doklady jako součást argumentace při rozebírání problematiky vztahů mezi městy v daném regionu.

1. Přehled pramenů a literatury

Aby bylo možno realizovat výzkum, je také důležitý dostatek prostudované literatury a pramenů, z nichž budu pro svou práci čerpat a které použiji jako součást argumentace, při obhajování svých tezí. Prvním pramenem, který mi poslouží je první díl edice pramenů *Codex juris municipalis regni Bohemiae* neboli Privilegia královských měst venkovských v Království českém z let 1225–1419.¹ Ovšem zmíněná edice se týká především území Čech nikoliv Moravy, proto informace z ní čerpané budou použity spíše v obecné rovině pro názornou ukázkou příkladu vývoje privilegií měst na našem území, případně pro srovnání možného odlišného vývoje v Čechách a na Moravě. Důležitými prameny pro tuto práci jsou i jednotlivé listiny a dokumenty související se vznikem a vývojem studovaných měst či jejich právy a privilegii, jako jsou zakládací nebo darovací listiny. Půjde především o dokumenty z archivních fondů *Archiv města Olomouce*, *Archiv města Litovle* a *Archiv města Uničova*. Z těchto fondů mi jako prameny k mé práci poslouží především listiny vydané během 13.–14., potažmo i 15. století. Půjde především o privilegia, vztahující se k daným městům. Některé tyto prameny lze najít také v edicích, z nichž může být jmenována například edice *Uničov v zrcadle středověkých listin*.² Nápomocná k této práci může též být edice *Sbírka listin archivu města Olomouce 1261–1793* od Vladimíra Spáčila.³ Obzvlášť nápomocná ke zkoumání privilegií by též mohla být edice *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* a ještě více užitečná by pak vzhledem k tématu byla edice *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. S těmi jsem však neměl možnost pracovat.

Jak už jsem předesílal výše, česká historiografie obsahuje mnoho děl věnující se problematice měst. Je zde široká škála monografií i článků, je tedy z čeho vybírat. Syntézu věnovanou českým městům ve středověku zpracoval František Hoffmann ve své monografii *České město ve středověku* a v jejím aktualizovaném vydání *Středověké město v Čechách a na Moravě*.⁴ Na uvedení do tématu středověkých měst budu čerpat především ze druhé z uvedených prací, neboť mi poskytla aktuálnější informace k dané problematice. Vedle Hoffmannova díla stojí v souvislosti se zaměřením této práce za zmínku též monografie *Vznik městského zřízení v českých zemích*.⁵ K počátkům měst na našem území je důležité

---

¹ ČELAKOVSKÝ, Jaroslav (ed.): *Codex juris municipalis regni Bohemiae, II. Privilegia královských měst venkovských v Království českém z let 1225-1419*. Praha 1895.

² KAŇÁK, Bohdan – PALIŠEK, Oldřich (edd.): *Uničov v zrcadle středověkých listin*. Uničov, 2008.

³ SPÁČIL, Vladimír (ed.): *Sbírka listin archivu města Olomouce 1261-1793*. Olomouc 1998.

⁴ HOFFMANN, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha 2009.

⁵ KEJŘ, Jiří: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998.

neopomenout též monografii Martina Wihody *Vladislav Jindřich*⁶ a *Počátky Čech královských* od Josefa Žemličky.⁷ Literaturou, z níž čerpám a která se vztahuje jednotlivým městům tohoto regionu, jsou převážně kolektivní díla, která shrnují celkové dějiny měst, avšak jde o kvalitní díla s obsáhlými kapitolami zabývajícími se středověkými dějinami. Tato díla jsou *Uničov: historie moravského města*,⁸ dále první díl sborníku *Litovel – velké dějiny města*.⁹ a monografie *Dějiny Olomouce*.¹⁰ Vedle toho budu čerpat i ze starší monografie Václava Nešpora *Dějiny města Olomouce*.¹¹ Kromě toho by mi jistý vhled do problematiky regionálních vztahů mohly dát monografie *Královská města v životě země moravské*¹² nebo sborník *Morava ve středověku: sborník příspěvků proslovených ve dnech 7. ledna až 25. března 1998 v rámci přednáškového cyklu Moravského zemského muzea v Brně*, jehož editorem je Zdeněk Měřinský.¹³ Čerpal jsem také z dostupné literatury k archeologickým výzkumům v těchto městech, která mi pomohla objasnit jejich vývoj. Jako příklad uvedu článek Pavla Šlezára *Komunikační síť raně středověké Olomouce*,¹⁴ který mi pomůže objasnit problematiku středověké infrastruktury. Historickým cestám se rovněž ve svých dílech věnoval Radan Květ.¹⁵ Ten se ve svých dílech věnuje primárně Slezsku a jižní Moravě, avšak k pochopení základní problematiky historických cest je možné z jeho děl čerpat. To platí i pro práci Martina Čapského, který se ve svém bádání věnuje komunikaci v rámci regionu, ovšem s důrazem na severní Moravu a Slezsko. Pro mnou zvolený region pak bude jistě přínosný článek *Urbánní struktury pozdně středověké Moravy*.¹⁶ Důležitý je též článek z pera Petra Zajíčka, který se též věnuje městům regionu střední Moravy, *Litovelské listiny z let 1287 a 1291 v kontextu městské kolonizace v českých zemích*.¹⁷

---

⁶ WIHODA, Martin: *Vladislav Jindřich*. Praha 2019

⁷ ŽEMLIČKA, Josef: *Počátky Čech královských: Proměna státu a společnosti 1198–1253*. Praha 2002

⁸ BUREŠOVÁ, Jana a kol.: *Uničov: historie moravského města*, 1. vyd. Uničov, 2013.

⁹ KONEČNÝ, Karel a kol.: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl. Od nejstarších dob do roku 1918*. Olomouc 2018.

¹⁰ SCHULZ, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce. 1. svazek*. Olomouc 2009.

¹¹ NEŠPOR, Václav: *Dějiny města Olomouce*. 2. vydání, Olomouc 1998.

¹² MITÁČEK, Jiří (ed.): *Královská města v životě země moravské*. Brno 2012.

¹³ MĚŘIŇSKÝ, Zdeněk (ed.): *Morava ve středověku: sborník příspěvků proslovených ve dnech 7. ledna až 25. března 1998 v rámci přednáškového cyklu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno 1999.

¹⁴ ŠLEZÁR, Pavel: *Komunikační síť raně středověké Olomouce*. In: Martínek, Jan (ed.) *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu 2018*. Brno 2018, s. 69–82.

¹⁵ KVĚT, Radan: *Minulost člověka a staré stezky*. Brno 2014.

¹⁶ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela – ANTONÍN, Robert: *Urbánní struktury pozdně středověké Moravy*. In: ČERVENÁ, Radana (ed.): *Archivum amicus historici est: sborník příspěvků k životnímu jubileu Hany Jordánkové*. Brno 2015, s.108–123.

¹⁷ ZAJÍČEK, Petr: *Litovelské listiny z let 1287 a 1291 v kontextu městské kolonizace v českých zemích*. *Historica Olomucensia* 53, 2017, s. 13–25.

2. Vznik středověkých měst v Českých zemích

Města byla ve středověku důležitým a komplexním, avšak také těžko definovatelným fenoménem. Na našem území se tento fenomén rozvíjí od počátku 13. století. K první vlně zakládání měst došlo v druhé desetině 13. století. Městské zřízení se do Čech a na Moravu patrně dostává ze západu, pravděpodobně z německých částí Svaté říše římské, kde se instituce měst plně vyvinula již v průběhu 11. a 12. století.¹⁸ Počátek zakládání měst je u nás úzce spojen s dobou posledních Přemyslovců, zejména s vládou a také osobou pátého českého krále Přemysla Otakara II, za jehož panování se zakládání měst mělo stát v Českých zemích plně rozvinutým jevem.¹⁹ Snadno se pak nabízí myšlenka, že 13. století bylo zlatým věkem zakládání měst.

Dle vlastníka měst rozdělujeme města na královská a poddanská. Na přelomu 13. a 14. století se na území Čech nacházelo kolem 40 a na Moravě přibližně 20 královských měst. Většina těchto měst byla založena během 13. století. Tento počet se v Čechách příliš neměnil, na Moravě však několik královských měst v průběhu času změnilo status na města poddanská. Majitelem poddanských měst mohl být šlechtic nebo církevní instituce. Co se poddanských měst týká, bylo jich podstatně více nežli měst královských. V průběhu středověku dosáhl počet měst a městeček v českých zemích snad až 600. Nutno říci, že postavení královského města bylo prestižnější a mnohá poddanská města o povýšení mezi města královská usilovala. Naopak se města královská usilovně bránila, aby nepoklesla mezi poddanská města.²⁰ Některá města můžeme také dále dělit dle jejich specifických funkcí. Tato města měla v zemi mezi ostatními mimořádné postavení, které často souviselo s jejich zvláštními privilegii. V první řadě to byla sídlení a hlavní města země, v nichž, jak už název napovídá, sídlil panovník a soustředila se zde i centrální správa země. Jedná se především o Prahu jako sídlo krále, Olomouc a Brno, která sloužila jako hlavní sídlo moravských markrabat. Slezsko roztržštěné na menší knížectví mělo takových měst několik, z nichž můžeme jmenovat například Opavu nebo Těšín. Praha a Olomouc byla kromě světských vládců také sídlem církevních institucí.²¹ Na přelomu 13. a 14. století byla vytvořena zvláštní skupina sídelních měst, které panovníci darovali svým manželkám, aby v nich sídlily, a z měst jim plynul i značný příjem. Tato města se nazývají věnná a většina z nich byla koncentrována ve východních Čechách. Nejvýznamnějším věnným

---

¹⁸ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 52.

¹⁹ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 263–265.

²⁰ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 437–438 a 446–447.

²¹ Pražské biskupství, poté arcibiskupství a olomoucké biskupství; od roku 1344 se přidává i biskupství v Litomyšli, které v průběhu husitských válek zaniká.

městem byl Hradec Králové. V neposlední řadě měst se specifickými právy byla města horní navázaná na výskyt a těžbu nerostného bohatství, především stříbra. Mezi nejvýznamnější horní města patřila Kutná Hora a Jihlava.²²

Co se týče důvodů, proč panovníci a posléze i šlechta města zakládali, v první řadě zmiňme důvody ekonomické. Města se totiž stala jedním z hlavních zdrojů příjmu. Vedle mnohých privilegií, měla města a jejich obyvatelé také povinnosti vůči panovníkovi nebo šlechtici, který byl vlastníkem daného města. Jednou z těchto povinností byla platba městské berně.²³ Tato berně neboli daň se vyměřovala dle majetku měšťanů a výkonu řemesla. Vedle berně, která tvořila hlavní příjem města, pramenily příjmy také z pokut, dávek či poplatků z činnosti městského soudu. Z těchto příjmů měst náležela část panovníkovi. S rozvíjejícím se obchodem se důležitým zdrojem příjmů stalo také clo, mýto a ungelt. V rámci podpory hospodářství se stávalo, že panovník poskytl privilegium, které město částečně nebo úplně osvobodilo od cla a mýta, eventuálně i od dalších poplatků.²⁴ Tak se stalo například, že když král Přemysl Otakar II. vyzval kolínské měšťany, aby opevnili město hradbami, osvobodil je na čtyři roky od cla po celém Českém království a od všech plateb do královské pokladny.²⁵ Dalším příkladem je privilegium Václava II. z roku 1291, které olomoucké měšťany osvobodilo od placení mýta v Litovli a Kojetíně. Nutno dodat, že dokladů o podobných privilegiích existuje více.²⁶ Vedle samotných příjmů panovníka mohla města představovat potenciální hospodářský vzestup pro celou zemi, neboť ve městech se soustředil obchod i řemeslná výroba a na některé z měst se vázala i těžba nerostných surovin. Pro panovníka znamenala města důležitou oporu. Města, spolu s hrady, tvořila soustavu zajišťující výkon panovnických pravomocí. Města tak sloužila jako politická, vojenská, soudní i správní centra, a tedy i jako opora panovníkovy moci a obranný prvek země. Vedle toho zastávala města funkci kulturního centra.²⁷ Lze také předpokládat, že v souvislosti s obchodem, správou a kulturou, které byli s městy nepochybně svázány, měli obyvatelé měst lepší přístup ke vzdělání.

Na rozdíl od západní a jižní Evropy nenavazovalo zakládání a výstavba měst na našem území na antická římská města. I přesto však značný vliv ze západu pomohl formovat raně středověkou městskou populaci střední a východní Evropy, a tím položil základy středověkých

---

²² Více HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 267–310.

²³ NEKUDA, Vladimír: *Morava ve středověku*. Brno 1997, s. 61.

²⁴ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 225–229.

²⁵ ČELAKOVSKÝ, Jaroslav (ed.): *Codex juris municipalis regni Bohemiae, II. Privilegia královských měst venkovských v Království českém z let 1225-1419*. Praha 1895, č. 25, s. 85.– 86.

²⁶ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 60.

²⁷ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 439–441.

měst i u nás v místě hradišť a sídlišť. Na našem území předcházela městům hradiště a hradská střediska, která soužila jako centra správní, vojenské i hospodářské organizace a také se na ně navázala přilehlá sídlištní aglomerace.²⁸ Za předchůdce středověkých měst tak můžeme považovat podhradní sídliště 11. a 12. století, v nichž byla koncentrována řemeslná výroba a které vyrůstaly v okolí přemyslovských hradů sloužících jako opora panovníkovy moci.²⁹ Z těchto center můžeme v Čechách například jmenovat Litoměřice, Žatec, Mladou Boleslav, Čáslav nebo Chrudim. Na Moravě těchto hradišť bylo o něco méně a šlo především o sídla úředních knížat, jako byly Olomouc, Brno a Znojmo, dále pak třeba Břeclav nebo Přerov.³⁰

Mluvíme-li o vzniku měst a o urbanizaci, není možné nezmínit proces středověké kolonizace, který s tím úzce souvisel. Proces středověké kolonizace lze chápat jako změny v osídlení, které se projevily rozšířením osídlené plochy, osidlováním výše položených, méně úrodných a do té doby hůře dostupných oblastí. Také došlo k zániku menších osad a přesunu obyvatelstva do větších sídel. Dalším významným projevem těchto změn bylo právě zakládání nových sídel ať už vesnic nebo měst. S těmi to změnami také souvisí plošné odlesňování a vysoušení mokřad.³¹ V rámci samotného procesu bývá obvykle rozlišována kolonizace vnitřní, tedy rozšiřování sídelních struktur a osidlování nových oblastí domácím obyvatelstvem, a kolonizace vnější, někdy též německá nebo velká, tedy proces osidlování neobydlených oblastí, zakládání nových sídel německým obyvatelstvem a usazování se německy mluvícího se obyvatelstva ve městech. Spolu s německými kolonisty do Českých zemí přichází i německé právo, které způsobilo mimo jiné změny v oblasti sociální, změny v strukturách sídelní sítě a napomohlo ke vzniku a vývoji městského zřízení na našem území. Nejstarší města si pak brala při uplatňování tohoto práva za vzor Magdeburk.³² Tyto sídelní proměny by měly souviset s populační explozí, zdokonalením nástrojů a reorganizací zemědělské výroby, tak aby vyhovovala rychle rostoucí společnosti.³³

Jeden z faktorů souvisejících se vznikem měst na našem území je řemeslná výroba. Společenskou dělbou práce a řemeslnou specializací, s nimiž dozajista souvisela i rozvíjející se obchodní činnost, můžeme pokládat za jednu z příčin vzniku měst. Zpočátku si mnohá města zachovala spíše agrární tvář a spoléhala se na zemědělskou činnost, což se v průběhu 13. a 14.

---

²⁸ Tamtéž, s. 46–47.

²⁹ MITÁČEK, Jiří (ed.): *Středověká Morava*. Brno 2015, s. 109.

³⁰ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 47.

³¹ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských.*, s. 230–231.

³² Tamtéž, s. 25–27.

³³ Tamtéž s. 64–65.

století změnilo, takže se hlavní hospodářskou činností se ve městech stalo řemeslo.³⁴ Řemeslníci se stali nejpočetnější vrstvou obyvatel města a v průběhu 14. století se mnoho z nich propracovalo i do vedení měst.³⁵ Od 1. poloviny 14. století se v městech na Moravě začínají sdružovat do cechů.³⁶ V Čechách se tak dle Hoffmanna dělo již na přelomu 13. a 14. století.³⁷ Právě sdružování do cechů vedlo ke společenskému vzestupu řemeslníků mezi nejbohatší měšťany, eventuálně příslušníky městských rad.³⁸ Doklady dělby práce a výrobní specializace však můžeme v archeologických pramenech pozorovat již na pravěkých, více však v raně středověkých sídelních areálech, od 11. století také tyto doklady nacházíme v pramenech písemných. Lze předpokládat, že nejvíce se řemeslná výroba a obchod koncentrovala právě kolem centrálních hradišť a později i hradů, v nichž sídlily vládnoucí elity. Vedle návaznosti výrobní specializace na sídla elit hrál také významnou roli rozvoj řemeslné výroby v blízkosti nalezišť nerostných surovin. Zvláště patrné je to u hutnictví, které bylo obvykle navázané na místa těžby železné rudy.³⁹ Už před počátkem měst můžeme koncentraci řemeslné výroby i její specializaci pozorovat právě při panských sídlech, ale také při církevních institucích jako byly kláštery nebo centra církevní správy nebo také v řemeslných vsích. Důležitým rozdílem mezi řemeslníkem ve městě a řemeslníkem ve službách panství či církevní instituce je záruka městské svobody, která jej osvobozovala od poddanství, což v praxi znamenalo, že je vlastníkem výrobních prostředků a svou výrobu uzpůsobuje potřebám trhu nikoliv pána. To bylo součástí městských výsad, které v průběhu středověku lákaly mnohé řemeslníky.⁴⁰ S řemeslnou výrobou ve městech též souvisí právo mílové, které mimo jiné v okruhu jedné míle od města zakazovalo provoz řemesel. Středověká míle nebyla přesně stanovená míra, Hoffmann uvádí, že byla rovna přibližně devíti kilometrům. Toto právo však bylo v praxi bylo v některých vesnicích těžko uplatňováno, proto z něho byla vyňata některá nejpotřebnější řemesla.⁴¹

Jiří Kejř ve svém díle zmiňuje, že vedle rozvinutého hospodářského zázemí potřebného pro vznik měst musely nastat – a na přelomu 12. a 13. století také nastaly – příznivé podmínky z hlediska společenského, právního a politického. Teprve až s vládou Přemysla Otakara I. u nás došlo k stabilizaci poměrů po etapě dynastických bojů trůnů.⁴²

---

³⁴ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 236.

³⁵ Tamtéž, s. 250.

³⁶ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 76.

³⁷ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 246.

³⁸ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 76.

³⁹ KLÁPŠTĚ, Jan: *Proměna českých zemích ve středověku*. Praha 2005, s. 296–301.

⁴⁰ KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 178–179.

⁴¹ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 236–237.

⁴² KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 44.

Město mohlo být založeno dvěma způsoby. První ze způsobů jsme již naznačili výše. Šlo tedy o „předměstské“ sídelní lokality, které byly povýšeny na město. Druhý způsob byl založení nového města tzv. „na zeleném drnu“. Většina takto založených měst však nebyla založena bez návaznosti na předchozí osídlení, ale byla lokována v místě menší osady. Samotné založení města neznamenovalo jen jeho fyzické založení, tedy výstavbu, ale především šlo o právní akt, který takto vzniklým sídlům přiřkl právní status města a s ním spojené městské svobody a privilegia.⁴³ Samotné udělení městského statusu, ať už povýšením starší lokality nebo založením nového města, bylo pouze panovníkovou výsadou. V případě měst poddanských musel budoucí vlastník o udělení městského statusu požádat panovníka.⁴⁴ V souvislosti s právním statusem města mluvíme o tzv. institucionálním městě. Město se stalo předmětem zájmu mnohých badatelů, kteří se pokusili o definici města, avšak ani badatelé se nemohli na jednotné definici dohodnout.⁴⁵ Například Josef Žemlička institucionální město definoval takto: „*Městem v institucionálním smyslu, tedy užším pojetí, přitom rozumíme útvar, jehož areál i plnoprávní obyvatelé žijící v jeho obvodu, jsou vyňati z provinciální (hradské, zemské) správy, řídí se zvláštním právním režimem, podléhají městskému právu. Jako místa soustředění řemeslné výroby, obchodu a trhu si města soustavou výsad a privilegií nárokují hospodářské ovládnutí regionu a posilují si své střediskové funkce.*“⁴⁶ Města byla vyňata ze zemské správy, tudíž se řídila vlastní právním systémem a byla v nich vytvořena vlastní samospráva.⁴⁷ Městské právo je v širším kontextu chápáno jako soubor norem vymezující vztah měst k panovníkovi, v užším a přesnějším významu se pak jedná o okruhy práva tvořící vlastní kompetenci městských úřadů (právo soukromé, trestní, procesní a výkonná pravomoc).⁴⁸ Důležitými zásadami městského práva byl městský mír a svoboda, které zajišťovaly právní bezpečnost a nezávislost města a jeho obyvatel.⁴⁹ Výraz svoboda v tomto případě nabývá několika významů. V první řadě jde o právní statut města. Ten se však město od města lišil. Tento právní statut zajišťoval městu a jeho obyvatelům určitá privilegia. Vedle toho můžeme rozeznat i privilegia, která nebyla součástí městské ústavy, jako bylo dočasné osvobození měšťanů od berně či mýta. V druhé řadě je to svoboda osobní, která se vztahuje k postavení měšťana a jeho právům, jako bylo osvobození od poddanského stavu, svoboda volby povolání

---

⁴³ Tamtéž, s. 116–117.

⁴⁴ Tamtéž, s. 118.

⁴⁵ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských.*, s. 268., Více se k pokusům o definici města v Kejř, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 15–44.

⁴⁶ Tamtéž, s. 272.

⁴⁷ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 54.

⁴⁸ KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 138–139.

⁴⁹ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 393.

a nabývání majetku, dědické právo atd. Jde tedy o právní svobodu měšťana.⁵⁰ Všichni obyvatelé města však nepoživali stejných svobod, a ne všem byl přiznán statut měšťana, tedy plnoprávního postavení, které zaručovalo nejvíce práv a svobod. Josef Žemlička připomíná, že ani definice pojmu měšťan není jednoduchá, avšak dle něj by mělo jít o ty obyvatele měst, kteří ve městě vlastnili nemovitý majetek, měli možnost účastnit se na politickém životě města a byli způsobilí vykonávat úřady.⁵¹ Kromě měšťanů byli součástí městské společnosti obyvatelé, hosté, Židé, duchovní a chudina. Dosáhnout plnoprávního postavení měšťana nebylo jednoduché, avšak i postavení neplnoprávných obyvatel města mohlo zajistit požívání určitých práv.⁵²

Městské právo mělo složitý vývoj a vstřebávalo do sebe prvky ze zahraničních (zejména německých) i domácích právních zásad. Žádné město ani nemělo totožné městské právo s jiným městem, byť můžeme pozorovat podobný vývoj práva měst ve stejném právním okruhu. V českých zemích se bavíme především o právu severoněmeckém neboli magdeburském a jihoněmeckém.⁵³ Tyto právní okruhy se na naše území dostávají v průběhu 13. století spolu s kolonisty z německých zemí. Tito kolonisté přicházejí dvěma směry, ze severu přes Slezsko a z jihu, především z Rakous a Bavorska. Je velmi pravděpodobné, že právě kolonisté měli velký vliv na přijetí těchto práv v místech, kde se usídlili, proto na severu Moravy se města řídila právem magdeburským, kdežto na jižní Moravě se města řídila právem jihoněmeckým neboli norimberským v určité brněnské úpravě.⁵⁴

Příslušnost města do jedné či druhé právní oblasti určovala především jejich zeměpisná poloha, ale také hospodářské a politické zájmy pána města. Města také podléhala jisté hierarchizaci, která se v praxi projevovala tak, že města na nižším stupni se obracela na města postavená výše s žádostí o naučení nebo rozhodnutí ve složité právní záležitosti. Často se taky stávalo, že od výše postavených měst přebírala první ustanovení, či se na toto výše postavená města odvolávala v listinách. Nejvyšší odvolací stolice práva severoněmeckého či magdeburského bylo, jak už název napovídá, město Magdeburk. Do jeho sféry vlivu patřila města v severních a východních Čechách, ve Slezsku a na severní a střední Moravě, jako byla například Litoměřice, Hradec Králové, Žitava, Mělník, Olomouc, Bruntál, Opava, Uničov či polská města Vratislav anebo Hlubčice. Jihoněmecké právo s odvolací stolicí v Norimberku a

---

⁵⁰ KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 277–280.

⁵¹ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 379.

⁵² MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 73.

⁵³ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 393–395.

⁵⁴ NEKUDA, V.: *Morava ve středověku*, s. 60.

ve Vídni svůj vliv uplatnilo ve jižních a západních Čechách, ve větší části středních Čech a na jižní Moravě. Mezi města podléhající jihoněmeckému právu patřili například Brno, Znojmo, Jihlava, Cheb, Plzeň i České Budějovice.⁵⁵

Nejstarší město na našem území ve významu prvotního města je bezesporu raně středověká Praha, ovšem právní status města si Praha, resp. Staré město pražské vysloužila pravděpodobně asi ve 30. letech 13. stol. Vedle Prahy tu máme také Cheb, který se z prvotního města vyvinul ve město rozvinuté v průběhu 12. století. V té době však byl ještě ve sféře vlivu římskoněmeckých panovníků a k českým zemím je připojen až o něco později. Hledáme-li nejstarší institucionální města na našem území, budeme se muset z Čech přesunout na území Slezska a severní a střední Moravy. Prvním takovým městem byl pravděpodobně Bruntál založeným už před rokem 1213, od něhož převzal magdeburské právo Uničov, jehož privilegia z roku 1223 jsou zaznamenána v nejstarší dochované listině vydané pro města na našem území. Tou dobou je v této oblasti také doložená třeba Opava.⁵⁶ Na jižní Moravě drží prvenství Znojmo a Jemnice. Největší moravská města Olomouc a Brno právní status obdržela o něco později, nejspíše až ve čtyřicátých letech 13. století. K nim se v té době přidává ještě Jihlava.⁵⁷ Nejstaršími městy v Čechách jsou dle písemných pramenů Hradec Králové nebo Litoměřice.⁵⁸ Stejně jako ve většině měst na Moravě nemáme dochovanou zakládací listinu ale pouze listiny dodatečně udělených privilegií. V edici Jaroslava Čelakovského *Codex juris municipalis* můžeme nalézt právě tato první privilegia pro Hradec Králové z roku 1225. Je však patrné, že lokace Hradce Králové proběhla již dříve, neboť jde o listinu, kterou již vzniklému městu král Přemysl Otakar I. daruje vesnici Vesce.⁵⁹ Obdobně je tomu v případě Litoměřic. Listinou z roku 1235 král Václav I. upravuje příjmy místního kostela Všech svatých.⁶⁰ I přesto, že edice obsahuje pouze privilegia měst v Čechách, domnívám se, že jde o přínosné dílo, díky kterému si můžeme vytvořit jistý obraz o udělování práv městům v Českých zemích a díky kterému můžeme tato privilegia spolu srovnávat a hodnotit.

---

⁵⁵ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 394–398.

⁵⁶ Tamtéž, s. 56.–57.

⁵⁷ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 119–120.

⁵⁸ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 57.

⁵⁹ ČELAKOVSKÝ, J. (ed.): *CIM, II.*, č. 1, s. 1–2.

⁶⁰ Tamtéž, č. 3, s. 3–5.

3. Středověká města na Moravě

Za předchůdce institucionálních měst můžeme považovat velkomoravské hradištní aglomerace, které se před rozpadem Velké Moravy koncentrovaly především na jižní Moravě, jako například Uherské Hradiště, Hodonín, Staré město u Uherského Hradiště nebo Mikulčice, a které plnily úlohu mocenských, správních, hospodářský i obchodních center, v nichž se též soustředila řemeslná výroba. V případě Olomoucka, jehož správní struktury z doby Velké Moravy zůstaly nedotčeny a v průběhu 10. a 11. století byly připojeny ke strukturám přemyslovského státu, však pravděpodobně jde o přímou kontinuitu od velkomoravského hradiště k přemyslovskému hradu s tržištěm a předhradím v 11. století až k plně institucionalizovanému městu ve století 13.⁶¹

Po přemyslovské expanzi v 10. století dochází k dočasnému záboru Moravy polským králem Boleslavem Chrabrým, po kterém je Morava v první čtvrtině 11. století trvale připojena k přemyslovskému státu. Následník českého trůnu Břetislav, který Moravu spravoval, si za své sídlo zvolil Olomouc, čímž do budoucnosti vytvořil jakýsi precedens. Zatím, co v severní části země zůstávaly zachovány staré struktury, na jihu bylo třeba vytvořit nové. Tato nová mocenská centra, o které se Přemyslovci pak opírali, často vznikala poblíž míst, kde dřív stála centra velkomoravská.⁶² Důležitými mezníky ve správě Moravy je pak vytvoření moravských úředních knížectví – brněnského, olomouckého a znojenského s centry v stejnojmenných hradech, kolem kterých se tvořila hustá aglomerace, a vedle toho i obnova olomouckého biskupství.⁶³ Ačkoliv k jejich institucionalizaci na města z hlediska právního došlo až později, podhradní aglomerace se postupně rozrůstaly, až se staly největšími městy na Moravě a především významnými centry správy.⁶⁴ V případě měst Brna a Olomouce však nemluvíme jen o utváření regionálního centra, ale také o centrech Moravy, neboť obě tato města sloužila jako sídlo moravského markraběte a střídavě také jako místa konání zemských sněmů a soudů i vedení a přechovávání zemských desek. Olomouc sice byla náboženským centrem Moravy, Brno však ve 14. století získalo převahu v oblasti hospodářské a také právní, což mimo jiné souviselo i s trvalou přítomností markrabat z moravské větve Lucemburků, kteří si za sídlo zvolili právě Brno. V tomto pomyslném zápase o postavení hlavního města Moravy však ani jedno z měst během středověku nedokázalo získat trvalou převahu.⁶⁵ A to ani v případě, kdy

---

⁶¹ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 5–6.

⁶² MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 8–9.

⁶³ Tamtéž, s. 10–11.

⁶⁴ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 117.

⁶⁵ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s. 108–123, zde na s. 112–114.

moravský markrabě Jan Jindřich, bratr krále Karla IV., v listinách psal o Olomouci jako o hlavním městem Moravy, ačkoliv sám sídlil v Brně.⁶⁶

Vznik prvních měst na Moravě a tím pádem i v celých Českých zemích, je spojen s osobou Vladislava Jindřicha, markraběte moravského a bratra krále Přemysla Otakara. Ačkoliv se markrabě Vladislav Jindřich zasadil o vznik měst v různých koutech Moravy, z nichž mnoho bylo nejbližší k přemyslovskému hradu v Olomouci, sám si za sídlo zvolil Znojmo. Důvodem k tomu byla možná jeho láska k tomuto místu a nespíš také fakt, že jeho bratr se poté, co získal královskou korunu, zabral pro sebe Olomoucko a vládl mu sám jako kníže olomoucký. To se však brzy změnilo a do roku 1213 se Olomoucko opět stává integrovanou součástí moravského markrabství. Podle všeho však mezi bratry panovala harmonie a jejich vláda se vyznačovala vzájemným souladem.⁶⁷ Vladislav Jindřich měl jako markrabě na Moravě volnou ruku, což bylo dáno i vyměněním moravských Přemyslovců či jejich vyřazení z následnictví začleněním do církevní správy (poslední člen olomoucké větve Přemyslovců Siegfried dosáhl hodnosti děkana olomoucké katedrální kapituly. V pramenech je naposledy zmíněn v roce 1227),⁶⁸ a tím pádem i definitivním zánikem moravských údělů.⁶⁹

Mezi prvními městy, která na počátku 13. století na Moravě vyrostla, byla města Bruntál, Uničov, Měnin, Velká Bíteš, nebo Slavkov, popřípadě i město Hlubčice ve Slezsku.⁷⁰ Prvním z těchto měst byl nejspíš Bruntál, o jehož institucionalizaci však nemáme jednoznačnější důkaz než krátkou zmínku o přijetí magdeburského práva podle bruntálského vzoru v uničovské listině z roku 1223. Problém je i v samotné poloze tehdejšího města, která se také nepodařila spolehlivě určit, a ani archeologické výzkumu nenaznačují rychlou urbanizaci této oblasti.⁷¹ Jen nepřímé spojení s osobou Vladislava Jindřicha mají i města Měnin, Bíteš nebo Slavkov. Naopak je tomu v případě Uničova, neboť osobu Vladislava Jindřicha i jeho zásluhy na vzniku města a jím udělená privilegia uničovským měšťanům zmiňuje Přemysl Otakar I. v listině z roku 1223. O rok později král potvrdil práva opavským měšťanům v jiné listině, v níž mají být také zmíněny zásluhy Vladislava Jindřicha.⁷² Opavsko náleželo k přemyslovskému státu od konce 12. století. Na přelomu 12. a 13. století se zde koncentruje obchod i řemeslná výroba a Opava se kolem roku 1220 stává regionálním centrem. To vše

---

⁶⁶ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 78.

⁶⁷ WIHODA, M.: *Vladislav Jindřich*, s. 95–96.

⁶⁸ MITÁČEK, J. (ed.): *Středověká Morava*, s. 46–47.

⁶⁹ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 25.

⁷⁰ MITÁČEK, J. (ed.): *Středověká Morava*, s. 46–47.

⁷¹ WIHODA, M.: *Vladislav Jindřich*, s. 147–150.

⁷² Tamtéž, s. 154–157.

nasvědčuje existenci dlouhodobého plánu přetvořit Opavu v město, kdy přesně k tomu došlo, ale nevíme. Jelikož však listina z roku 1224 Opavě potvrzuje již existující práva z předchozí doba a zároveň víme, že místní odvolací stolicí v této době byl Bruntál, jehož vznik můžeme datovat před rok 1213, s jistotou můžeme říct pouze to, že právní status města získala mezi léty 1213 a 1220.⁷³

Na konci vlády Přemysl Otakara I. bylo v Českých zemích zemí celkem 13 institucionalizovaných měst, z toho pět v Čechách a osm na Moravě a ve Slezsku. Tato města však ještě nebyla plánovitě rozvržená výhradně na strategických místech.⁷⁴ Konstatovat však můžeme, že severní a severozápadní Morava se za Vladislava Jindřicha proměnila v hornickou oblast.⁷⁵ Markrabě Vladislav Jindřich v roce 1222 umírá a Moravy se po svém strýci, ujímá stejnojmenný vládce, syn Přemysla Otakara, Vladislav, který za nedlouho také umírá, a po něm nastupuje jeho bratr Přemysl.⁷⁶ Po smrti Vladislava pak městská práva na Moravě obdrží Znojmo v roce 1226 a Jemnice v roce 1226.⁷⁷

Za vlády Václava I. se mezi města na Moravě zařadily Jevíčko, Krnov a Jihlava. V souvislosti s Jihlavou pak byla vláda Václava I. poznamenána i odkrytí nalezišť stříbrné rudy.⁷⁸ Společnou listinou krále Václava a jeho syna markraběte Přemysla Otakara z roku 1249 pak Jihlava obdržela nejen práva městská ale především též práva horní.⁷⁹ V roce 1238 obdržel od královny Konstancie Uherské status města Hodonín.⁸⁰ V době vlády Václava I. však za nejdůležitější zlom, alespoň co se tématu moravských měst týče, považují dokončení procesu institucionalizace měst Olomouc a Brna ve 40. letech 13. století. Olomouc, jehož zakládací listina se nedochovala, by měla být plně institucionalizovaným městem před rokem 1246. Brno právní status města definitivně získalo v roce 1243. Tomu však předcházel poměrně složitý vývoj, neboť s prvky právního města Brno existovalo již po roce 1220.⁸¹

V době vlády Přemysla Otakara II. u nás vrcholí proces urbanizace.⁸² Proto je také někdy tato etapa českých dějin považována za zlatou éru zakládání měst na našem území, nutno však dodat, že je to především zlatá éra zakládání měst v Čechách, jelikož na Moravě vznikla pouze

---

⁷³ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 48.

⁷⁴ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 61–63.

⁷⁵ WIHODA, M.: *Vladislav Jindřich*, s. 157.

⁷⁶ Tamtéž, s. 184–185.

⁷⁷ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 11.

⁷⁸ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 64.

⁷⁹ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 309.

⁸⁰ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 11.

⁸¹ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 120.

⁸² Tamtéž, s. 122.

čtyři královská města, zatímco v Čechách byly založeny až dvě desítky královských měst. Na Moravě šlo o Přerov, Litovel, Uherské Hradiště a Uherský Brod. Tím došlo k vyrovnání počtu královských měst v Čechách a na Moravě.⁸³ Uherské Hradiště od krále Přemysla Otakara II. obdrželo městské právo po vzoru Brna v roce 1258.⁸⁴ Po několik falzech první doklad o městu Litovel pochází až z roku 1270. Litovel zůstala královským městem až do 15. století, kdy přešla do majetku šlechtice a zároveň královského hejtmána Karla staršího z Vlašimi⁸⁵ Původně trhová ves Přerov měla být na město povýšena listinou z roku 1256, ve které Přerovští obdrželi olomoucké právo. To však bylo mnohokrát zastaveno některému z velmožů, až se na konci 15. století stalo poddanským městem definitivně. Král Přemysl se též zasloužil o založení Lipníku nad Bečvou, ale to záhy přešlo do šlechtických rukou.⁸⁶

Titul moravského markraběte si během své vlády ponechal král Přemysl Otakar II., tudíž nejvýše postavenou osobností trvale sídlící na Moravě byl olomoucký biskup Bruno ze Schaumburku, kterého Hoffmann popisuje jako „*muže vynikajících politických i organizačních schopností*“. Ten se mimo jiné staral o formování a vývoj městské sítě na Moravě. Za jeho působení se tedy mezi města povznesl Brušperk, Vyškov, Kelč, Kroměříž, Svitavy, Blansko, Mohelnice a některá další starší sídla.⁸⁷ Vedle těchto měst bylo církevní institucí založeno i město Hranice, konkrétně se o jeho vznik v roce 1276 zasloužil klášter Hradisko u Olomouce, respektive jeho opat. Město pak podobně jako Přerov bylo zastavováno příslušníkům šlechty a od 15. století ve šlechtických rukách i zůstalo.⁸⁸

Na příkladu některých výše zmíněných měst můžeme vidět, že kromě prestiže a zdroje dlouhodobého příjmu, města též sloužila jako prostředek zaplacení dluhu či získání jednorázové sumy peněz, které měly pokrýt královské náklady. Transfer měst a popřípadě i jiných statků mezi panovníkem a šlechtou pravděpodobně nebyl neobvyklým jevem, třebaže to pro obyvatele měst mohlo znamenat ztrátu postavení, prestiže, práv či snad dokonce i určité životní úrovně.

Po smrti Přemysla Otakara II. na Moravském poli dochází v zemi k úpadku, který dolehl i na města. Situace se změnila, až když byl Václav II. osvobozen a posazen na trůn, tehdy se Morava opět připojuje pod vládu českého krále. Doba Václava II. již není spojována se vznikem nových měst, tak jako v případě jeho otce. To však neznamená, že by nová města nevznikala.

---

⁸³ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 65.

⁸⁴ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 285.

⁸⁵ PAPAŽÍK, David: *Města a městečka na střední Moravě*. *Vlastivědný věstník moravský*, 50, 1998, č. 2, s. 154–166, zde na s. 155.

⁸⁶ Tamtéž, s. 161.

⁸⁷ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 67.

⁸⁸ PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 161.

K nejvýznamnějším městům v Čechách založených Václavem II. patří bezesporu Kutná Hora, na Moravě zase Břeclav.⁸⁹ Se jménem Václav II. je často spojován vznik města Ivančice.⁹⁰ To však někdy bývá spojeno i osobou Přemysla Otakara II. nebo Rudolfa Habsburského. Podobná situace nastala třeba i v případě Moravského Krumlova, který je také spojován se jmény výše zmíněné trojice panovníků. Kromě měst královských na Moravě vznikají v druhé polovině 13. století i města poddanská, například Mikulov či Moravská Třebová. Zajímavé pro nás pak je, alespoň co se tématu této práce týká, město Šternberk.⁹¹ To totiž v blízkosti Olomouce pod stejnojmenný hradem, který byl poprvé doložen v roce 1269, roku 1296 založili páni ze Šternberka. Město se později dostalo do vlastnictví pánů z Kravař, poté Berkové z Dubé a na konec ho vlastnila minsterberská knížata. V roce 1301 je poprvé zmíněno také město Libavá, které roku 1323 přechází z vlastnictví olomoucké kapituly do rukou olomouckého biskupa. Libavá by tak měla být posledním městem na střední Moravě vzniklým za vlády Přemyslovců.⁹² Doba Václava II. je však spíš než se vznikem nových měst, spojena s konsolidací a upevněním městského zřízení. Za jeho vlády došlo k dobudování městské sítě, vytvoření pevnější organizace, ale také hospodářské stabilizaci a samozřejmě potvrzení stávajících privilegií. Přelomové je též Václavovo privilegium označované též jako magna charta českých zemí. Šlo o všeobecné privilegium pro všechna města, které jim mělo zajistit ochranu před šlechtou v oblasti politické i hospodářské a pojistit i ochranu městských práv. Dále povolovala vznik městských obraných spolků.⁹³ V roce 1292 je pak u příležitosti královské korunovace zvláštním privilegiem odpuštěna brněnským měšťanům část berně, ve stejném roce byla část berně odpuštěna i měšťanům ve Znojmě a předchozího roku též Olomouci. Je patrné, že šlo nejspíš o privilegia pouze těmto nejvýznamnějším moravským městům.⁹⁴ Tato nejvýznamnější města si na Moravě také udržela prvenství v budování hradeb a městského opevnění. Zatímco ve většině moravských měst se hradby budují až od 14. stol., v případě Brna, Znojma, Olomouce, Jihlavy a Opavy jsou první hradby doloženy už ve 13. století.⁹⁵

Po smrti Václava III. pak nastává vláda slabých panovníků Jindřicha Korutanského a Rudolfa, tedy doba neblahá pro města, která jsou ponechána napospas rozmarům šlechty. Příchod Jana Lucemburského a nástup jeho dynastie na trůn, znamenali pro města především

---

⁸⁹ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 67–70.

⁹⁰ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 123.

⁹¹ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 16–18.

⁹² PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 155.

⁹³ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 70–71.

⁹⁴ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 58–59.

⁹⁵ Tamtéž, s. 120–121.

potvrzení jejich práv, avšak také jejich vyřazení z účasti na politickém dění země. Král Jan k nim také přistupoval především jako ke zdroji příjmů, a proto se zdejší poměry zlepšily jen částečně.⁹⁶ Roku 1334 obdržel Karel od svého otce titul moravského markraběte a od roku 1337 se podílel na spoluvládě. Stejně jako jeho otec i Karel nepřipustil města k účasti na politice v zemi, podporoval však jejich hospodářských rozmach, získával je zpět mezi královský majetek a zřejmá je také jeho účast na výstavbě a rozvoji těchto měst. Nejvíce patrné je to v Praze, která také byla ve středu jeho zájmu.⁹⁷ V roce 1348 Karel potvrdil, že Morava je lénem českého krále, nikoliv říše, a rozdělil Moravu na tři politické celky – markrabství moravské, olomoucké biskupství a opavské vévodství. Toho roku se pak zformoval moravský zemský soud, který střídavě zasedal v Olomouci a Brně. Roku 1349 se pak markrabětem stává Karlův bratr Jan Jindřich, který se ve své vládě plně podřídil svému bratru a často vystupoval jako spoluvydavatel královských listin. To vzbuzuje zdání, že vztah a spolupráce Karla a Jana Jindřicha mohl být podobný vztahu a spolupráci Přemysla Otakara I. se svým bratrem Vladislavem Jindřichem. Jan Jindřich si však za své sídlo zvolil Brno. Jeho vláda nad Moravou se nesla v podobném duchu jako Karlova vláda v Čechách. Markrabě Jan Jindřich měl v zemi silnou pozici, dbal na pořádek a významně rozmnožil královské majetky. Na začátku jeho vlády držel ve vlastnictví 20 hradů, kolem 15 měst, devět městeček a 140 vesnic, na konci jeho vlády v roce 1375 činil jeho majetek celkem 48 hradů, přibližně 20 měst, asi 25 městeček a počet jeho vesnic se pohyboval v rozmezí 320–340.⁹⁸ K roku 1350 na Moravě tedy napočítáme 33 měst, z toho 14 královských, sedm náležící olomouckému biskupství, tři klášterům a zbylých devět byla města panská. U dalších 15 lokalit nelze rozlišit, zda to v této době byla města nebo městečka. Pouze dvě z však nich byla majetkem krále.⁹⁹ Osm těchto měst spolu s deseti dalšími městečky se nacházelo na střední Moravě.¹⁰⁰ Sám Jan Jindřich, a vlastně ani žádný z Lucemburků, nové město nezaložili, a kromě neúspěšného pokusu povýšit mezi města městečko Štramberk ani žádnou takovou snahu neevidujeme.¹⁰¹ Nelze však tvrdit, že by se markrabě otázkou měst nezabýval. Právě naopak, Jan Jindřich se zasloužil o celkový rozvoj měst.¹⁰² Vedle toho došlo i k vývoji v oblasti správní a právní. V roce 1352 byla Olomouc definitivně potvrzena jako odvolací stolice pro města řídicí se magdeburským právem na střední a severní Moravě místo Bruntálu a Uničova. Na jižní Moravě pak byly zrušeny některé menší

---

⁹⁶ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 72–74.

⁹⁷ Tamtéž, s. 76–77.

⁹⁸ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 37–39.

⁹⁹ MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999, s. 138.

¹⁰⁰ PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 162.

¹⁰¹ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 81.

¹⁰² Tamtéž, 78.

právní okruhy jihoněmeckého práva (např. měninská oblast) a tyto oblasti byly připojeny pod Brno.¹⁰³ Jan Jindřich pak majetek včetně měst rozdělil mezi své tři syny, z nichž největší podíl obdržel jakožto nejstarší syn, a tedy hlavní dědic, Jošt Lucemburský. Toto období poznamenaly mnohé výkyvy, střídání období prosperity a úpadku a také spory, včetně markraběcích válek mezi bratry. V důsledku této neklidné doby došlo k úpadku země a rozprodání a zastavení značné části markraběcího majetku, což se v případě královských měst často projevilo propadem mezi města poddanská.¹⁰⁴ V průběhu druhé poloviny 14. století mělo na Moravě vzniknout jen šest měst a všechna to byla města poddanská.¹⁰⁵ Pouze jedno z nich bychom našli na střední Moravě, a to Prostějov, který byl ještě jako městečko založen v roce 1365 a do městského stavu povýšen v roce 1390.¹⁰⁶ V průběhu husitských bouří na počátku 15. století se většina českých měst připojila k husitskému táboru. V případě měst na Moravě došlo k opačné situaci, tedy že zůstala věrna katolictví a Zikmundovi.¹⁰⁷ Největší moravská města (tj. Brno, Olomouc, Znojmo a Jihlava) pak byla hlavní oporou protihusitských sil.¹⁰⁸ Zatímco vznik nových královských měst se ve 14. století v podstatě zastavil, v průběhu 14. a posléze 15. století pak mnoho osad a trhových vsí bylo povýšeno na městečka nebo města poddanská.¹⁰⁹ O regionu střední Moravy to platí taktéž. V této době vzniklá městečka na střední Moravě byla například Náměšť, Bouzov, Domašov, Hnojnice, Kostelec, Plumlov, Drahaný, Kralice, Brodek u Prostějova nebo Konice.¹¹⁰ Co se populace měst týče, tak na konci 15. století v Brně a Olomouci žilo mezi 5000 a 8000 obyvateli, následovala je města Jihlava a Znojmo, které obývalo přibližně 3000 až 4000 obyvatel. Pětici největších měst pak uzavíralo Uherské Hradiště s celkovou populací čítající asi 2000 obyvatel. Ostatní královská města tuto hranici nepřekročila. Poddanská města pak byla výrazně menší než města královská, což se projevilo i na počtu obyvatel.¹¹¹

---

¹⁰³ MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 354.

¹⁰⁴ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 39–44.

¹⁰⁵ MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 353.

¹⁰⁶ PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 158.

¹⁰⁷ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 117.

¹⁰⁸ MEZNÍK, J.: *Lucemburská Morava*, s. 419.

¹⁰⁹ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 123.

¹¹⁰ PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166.

¹¹¹ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 74.

3.1 Olomouc

Olomouc jako jedno z nejdéle osídlených míst na našem území s kontinuálním osídlením od neolitu, položené na křižovatce významných komunikačních a obchodních tras, měla od počátku vzniku sídelních struktur potenciál stát se významným administrativním centrem.¹¹² Již od pravěku bylo Olomoucko, respektive střední Morava v průběhu jednotlivých staletí jedním z kontinuálně osídlených regionů na našem území. Příčinou hustého osídlení tohoto regionu jsou nepochybně příznivé přírodní podmínky a strategická poloha regionu. Jde o oblast tzv. hornomoravského úvalu, tedy oblast úrodných niv podél břehů řeky Moravy s několika vyvýšenými místy, která mohla sloužit ke vzniku výše položených sídlišť s funkcí kultovních i politických center (např. Michalské a Václavské návrší). Nezapomínejme také, že se v tomto regionu protínaly dálkové obchodní trasy, významné zemské cesty a bezpočet lokálních stezek.¹¹³

Je tak zcela logické, že i v tomto regionu (podobně jako na jižní Moravě či jihovýchodním Slovensku) vznikala správní, politická i náboženská centra Velké Moravy.¹¹⁴ Na počátku 10. století se však Velká Morava pod náporom maďarských kočovných kmenů a částečně kvůli vnitřním problémům rozpadla.¹¹⁵ Na rozdíl od jižní Moravy však byly velkomoravské struktury administrativní i církevní správy na střední Moravě ušetřeny plenění maďarských nájezdníků a takto zachovány mohly později být začleněny do přemyslovského státu, v jehož raných strukturách 10. a první poloviny 11. století pak plnila Olomouc roli dominantního centra Moravy.¹¹⁶ V případě Olomouce tedy můžeme opravdu mluvit o nepřetržité kontinuitě od velkomoravského hradiště k přemyslovskému hradu s tržištěm a předhradím v 11. století až k městu v právním slova smyslu ve 13. století.¹¹⁷ Olomoucký hrad je v písemných pramenech poprvé přímo doložen Kosmou v roce 1055.¹¹⁸ Vzhledem k tomu, že si Olomouc za své moravské sídlo 1. polovině 11. století zvolil kníže Oldřich a po něm i jeho syn kníže Břetislav, je pravděpodobné, že hradské sídlo zde bylo již v předchozí době.¹¹⁹ Břetislav pak pro své mladší syny zřídil na Moravě údělná knížectví, z nichž největší Olomoucké připadlo Vratislavovi, který se po smrti staršího bratra Svyatopluka roku 1061 stává

---

¹¹² Více o prehistorickém a protohistorickém osídlení Olomouce SCHULZ, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009, s. 31–86.

¹¹³ ŠLEZÁR, P.: *Komunikační síť*, s. 69–82, zde na s. 71–72.

¹¹⁴ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*, s. 79

¹¹⁵ MITÁČEK, J. (ed.): *Středověká Morava*, s. 19.

¹¹⁶ ŠLEZÁR, P.: *Komunikační síť*, s. 69–82, zde na s. 69.

¹¹⁷ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 5.

¹¹⁸ PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na 154.

¹¹⁹ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 8.–9.

českým knížetem a později i králem. Olomouc tak připadla Otovi, prvnímu z olomoucké větve Přemyslovců. V té době je v Olomouci zřízeno druhé biskupství na našem území. Další významnou církevní institucí pak byl klášter Hradisko založený v roce 1078. Významnou osobností spojenou s Olomoucí je též Jindřich Zdík, které zde od roku 1126 působil jako biskup. V této funkci byl silnou oporou českých knížat proti moravským údělníkům a také se zasadil o reformu církevní správy na Moravě.¹²⁰

Když se pak po době dynastických bojů ujímá vlády Přemysl Otakar I. a nad Moravou získává panství Vladislav Jindřich, naskytá se zde problém v podobě moravských Přemyslovců, konkrétně bratrů Vladimíra a Břetislava v Olomouci a Svytlukem se Svatoplukem v Brně a Znojmě. Svytluk byl později roku 1198 sesazen, oslepen a o rok později umírá, pravděpodobně v žaláři. Roku 1200 umírá i jeho bratr Svatopluk za nejasných okolností, čímž se Vladislavu Jindřichovi otvírá cesta k jihomoravským panstvím. V témže roce pravděpodobně přirozenou smrtí umírá i olomoucký údělník Vladimír, o rok později i jeho bratr Břetislav, poslední kníže olomouckého údělu. Jak ale víme, Olomoucko si pro sebe nechal Přemysl a třebaže si ho plánoval nechat na trvalo, rokem 1212 se ocitá ve vlastnictví markraběte Vladislava Jindřicha. Po něm zde sídlil jeho synovec a zároveň jmenovec Vladislav a po něm jeho druhý synovec Přemysl. Od roku 1247 byl markrabětem princ Vladislav a po něm jeho bratr Přemysl Otakar II.¹²¹ V této době můžeme pozorovat rozvoj duchovního života Olomouce už v podobě zakládání nových kostelů a klášterů.¹²²

Ve 40. letech 13. století pak pravděpodobně dochází i k samotnému prvnímu právnímu ukotvení města, které se mělo řídit magdeburským právem po vzoru Uničova. Samotná zakládací listina se nedochovala, na základě pozdějších dokumentů však můžeme předpokládat, že kromě ukotvení v právním okruhu obsahovala jmenování fojta, ustanovení městského soudu a také darování několika okolních vsí (Křelov, Nemilany, Tážaly, a Bystrovany) městu Olomouci.¹²³ Důležité je také privilegium Přemysla Otakara z roku 1261, díky kterému město získalo výroční trh v den svatého Havla a také právo postavit si kupecký dům neboli tržnici. Účastníci trhu pak v době konání byli na šest týdnů osvobozeni od placení cel. Díky mimo jiné i tomuto privilegium se tedy v Olomouci koncentroval obchod a domnívám se, že se zvýšila i prestiž města.¹²⁴ V roce 1278 pak císař Rudolf Habsburský udělil olomouckým obchodníkům

---

¹²⁰ NEŠPOR, V.: *Dějiny města Olomouce*, 2. vyd., s. 3–10.

¹²¹ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 101–103.

¹²² NEŠPOR, V.: *Dějiny města Olomouce*, 2. vyd., s. 20–22.

¹²³ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 104–105.

¹²⁴ Státní okresní archiv Olomouc (dále jako SOkA Olomouc), fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 1, listina z 13. října 1261.

privilegium, které je osvobozovalo od všech říšských cel v Německu. Taková privilegia mohla Olomouci napomoci kupevně statusu komunikačního centra nejen v tomto regionu.¹²⁵ Osvobození od cel v Říši z výše uvedeného privilegia císaře Rudolfa platilo na deset let, kromě toho byla Olomouci potvrzena všechna práva udělená Přemyslem Otakarem II., také byla Olomouc osvobozena na dva roky od daní a dávek, židovskému obyvatelstvu ukládá stejné povinnosti v placení daní jako má zbytek města a v neposlední řadě bylo pro Olomouc zřízeno mílové právo na vaření piva.¹²⁶ Václav II. v Olomouci a na Moravě celkově strávil nějaký čas vždy na začátku roku. Zde také roku 1291 uzavřel protikrakovskou alianci s Mikulášem Opavským, Měškem Těšínským, Bolkem Opolským a Kazimírem Bytomským.¹²⁷ Při další návštěvě olomouckým měšťanům potvrzuje privilegium mílového práva na vaření piva, také Olomouci uděluje vlastní městský soud a také Olomoučanům odpouští placení mýtného ve městech Kojetín a Litovel.¹²⁸ Svými ustanoveními Václav II. vyňal Olomouc ze zemské správy a usnadnil též přistěhovalství venkovských poddaných, čímž nepochybně způsobil populační nárůst ve městech.¹²⁹ Na počátku 14. století se Olomouc stala také místem, kde skončila přemyslovská vláda, když zde v létě 1306 zavražděn Václav III., který se zde připravoval na tažení do Polska.¹³⁰

Chaotická vláda Jindřicha Korutanského a Rudolfa Habsburského se Olomouce příliš nedotkla. S nástupem Lucemburků se postavení Olomouce změnilo. Přestože je mnohokrát nazývána hlavním městem nebo metropolí Moravy, prakticky tuto úlohu postupně přebíralo Brno.¹³¹ Karel IV. se zasadil o to, aby se zemské soudy a sněmy konaly jak v Brně, tak v Olomouci, také obě města přechovávala vlastní opis zemských desek.¹³² S nástupem Lucemburků se markraběcí dvůr přesouvá do Brna, které se tak stává střediskem Moravy.¹³³ Může o tom svědčit i fakt, že první privilegium Jana Lucemburského týkající se Moravy bylo vydáno právě v Brně.¹³⁴ V roce 1318 pak Jan Lucemburský potvrzuje Olomouci dosavadní privilegia Václava II. z roku 1291.¹³⁵

---

¹²⁵ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 104–105.

¹²⁶ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 3, listina z 20. září 1278, Regest: SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 67, č.3.

¹²⁷ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 128.

¹²⁸ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 4, listina z 10. dubna 1291.

¹²⁹ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 128.

¹³⁰ NEŠPOR, V.: *Dějiny města Olomouce*, 2. vyd., s. 25–26.

¹³¹ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 131.

¹³² Tamtéž, s. 201.

¹³³ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 78., též SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 134.

¹³⁴ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 131.

¹³⁵ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 11, z 6. září 1318. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 69, č. 12.

Velmi prospěná pro komunikaci a obchodní styk na střední Moravě byla činnost Karla IV., který ještě coby markrabě zde na obranu jívovské stezky, jež spojovala Olomouc se Slezskem, nechal v roce 1340 zbudovat hrad Tepenec (též Twingenberg či Karlsburg) a v roce 1346 posvětil vznik obranného spolku Olomouce, Litovle a Uničova zaměřený proti lapkům a jiným škodícím živlům, kdy v případě napadení jednoho z měst měla zbývající dvě dodat patřičnou pomoc. Jiné ochranné opatření zavedl již Jan Lucemburský, když povolil Olomouci zatýkat zločince na veřejných cestách mimo město a soudit bez přítomnosti rychtáře.¹³⁶

V roce 1349 se markrabětem stává bratr Karla IV. Jan Jindřich, který si za sídlo zvolil Brno. Moravě vládl v souladu se svým bratrem, udržoval pořádek v zemi a markraběcí majetky rozmnožil téměř dvojnásobně.¹³⁷ Dle Hoffmanna za jeho vlády Morava vzkvétala a města oproti šlechtě dosáhla značného rozvoje, což se nepochybně týkalo též Olomouce.¹³⁸ Rozvoji obchodu napomohlo privilegium z roku 1351, které Olomouci potvrzovalo právo nuceného skladu. Zároveň Jan Jindřich nařizuje, aby všechny obchodní cesty napříč Moravou vedly skrz Olomouc. Konkrétně jsou pak jmenováni kupci z Krakova, kterým je nařizeno v Olomouci prodávat své zboží.¹³⁹ V podobném duchu se nese privilegium z roku 1354, ovšem k prodeji svého zboží jsou již zavázáni všichni kupci.¹⁴⁰ Klíčovým rokem pro Olomouc je rok 1352, kdy bylo Karlem IV. určeno, že Olomouc bude brát právní naučení ve Vratislavi, která se pro Olomouc stala odvolací stolicí magdeburského práva a též je Janem Jindřichem, který opět Olomouc nazývá hlavním Moravského markrabství, určeno, že města, městečka a vsi na Moravě řídicí se magdeburským právem budou brát právní naučení právě v Olomouci.¹⁴¹ V roce 1373 bylo markrabětem Janem Jindřichem odpuštěna olomouckým, litovelským a uničovským kupcům povinnost cestovat do Rakous přes Měnin, čímž byli též osvobozeni od tamního mýta.¹⁴² Po smrti Jana Jindřicha, který markraběcí majetky rozdělil mezi své tři syny, pak Olomouc, stejně jako ostatní velká moravská města, připadla jeho nejstaršímu synu a nástupci coby vládci Moravy Joštovi. Jeho vláda však byla poznamenána spory s jeho bratry, s králi Karlem IV. i Václavem IV, a v neposlední řadě též i s olomouckou kapitulou a olomouckým biskupem. Jošt kromě toho zasahoval do vlády země, a to i za hranicemi Moravy,

---

¹³⁶ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 132–133.

¹³⁷ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 37–39.

¹³⁸ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 78.

¹³⁹ SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 20, listina z 1. ledna 1351.

¹⁴⁰ SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 25, listina z 1354.

¹⁴¹ SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 21, listina z 1. února 1352. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 72, č. 23., též SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 22, listina z 3. března 1352. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 72, č. 24.

¹⁴² SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 162.

a angažoval se ve sporech mezi svými bratřenci Václavem IV. a Zikmundem.¹⁴³ Pro Olomoucké je z doby Joštovy vlády důležité privilegium z roku 1377, které je osvobozovalo od placení mýt po celé Moravě¹⁴⁴ a následujícího roku potvrzení všech předchozích práv a povolení postavit radnici spolu s kupeckým domem,¹⁴⁵ což v otázce komunikace, obchodního styku ale také prestiže mohlo Olomouci velmi prospět. Po Joštově smrti přechází markrabství do rukou krále Václava IV., ovšem z jeho doby panování žádné nové privilegium pro Olomouc nepřibylo, pouze byla potvrzena již existující privilegia, jako bylo osvobození olomouckých kupců od placení mýta po celé Moravě.¹⁴⁶

Po vypuknutí husitské revoluce řada moravských měst, včetně Olomouce, zůstala věrna katolicismu a podporovala v boji Zikmunda, za což olomoučtí obdrželi řadu privilegií.¹⁴⁷ V průběhu husitských válek nebyla Olomouc dobyta, ačkoliv se mnohokrát ocitla v ohrožení ze strany husitských hejtmanů a pánů¹⁴⁸ nebo vojsky knížete Zikmunda Korybutoviče.¹⁴⁹ V roce 1423 Zikmund předává Moravu svému zeti a nástupci Albrechtu Habsburskému, který se tak stává markrabětem. Olomouc se mu stává důležitou oporou.¹⁵⁰ Albrecht vládl Moravě až do své smrti roku 1439, oporou mu snad byla právě větší města, jež zůstala věrna katolictví.¹⁵¹ Landfrýdem z roku 1434 se nechává moravskými stavy uznat za svrchovaného pána země. Nic z toho však Olomouci nezajistilo obnovení prosperity, ztracené v důsledku husitských válek. Obnovení prosperity nenapomohlo ani dlouhé bezvládní, které po jeho smrti nastalo. V této době však zaznamenáváme jistý vzestup měst, které na zemských sněmech vystupují jako zvláštní stav reprezentovaný svými purkmistry.¹⁵² O tom snad svědčí zemský mír uzavřený v roce 1440, na němž měla podíl i reprezentace předních moravských královských měst.¹⁵³ Tím se města plně zapojila do zemské správy.¹⁵⁴ Olomouci pak jako významnému obchodnímu centru mohlo též pomoci privilegium, které olomouckým kupcům zaručovalo volný obchod v Rakousech.

---

¹⁴³ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 39–43.

¹⁴⁴ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 35, listina z 23. ledna 1377. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 75. č. 28.

¹⁴⁵ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 37, listina z 8. listopadu 1378. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 76, č. 42., též SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 38, listina z 8. listopadu 1378. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 76. č. 43.

¹⁴⁶ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 137.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 188–189.

¹⁴⁸ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 50., též SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., 189–192.

¹⁴⁹ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 97.

¹⁵⁰ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., 189.

¹⁵¹ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s. 108–123, zde na s. 117.

¹⁵² SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 192.

¹⁵³ Jednalo se o Brno, Ivančice, Jihlavu, Litovel, Olomouc, Uherské Hradiště, Uničov a Znojmo.

¹⁵⁴ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s. 108–123, zde na s. 118.

Toto privilegium bylo Olomouci uděleno králem Ladislavem Pohrobkem v roce 1455.¹⁵⁵ Snad v reakci na vzestup Jiřího z Poděbrad roku 1448 uzavřela Olomouc s Brnem obranný spolek. Ten však podle všeho nebyl dál rozšiřován.¹⁵⁶ Nakonec se však i Brno a Olomouc podrobily kališnickému králi a byla jim potvrzena jejich privilegia. Stejně jako mnozí před ním i Jiří z Poděbrad formálně potvrdil olomoucké prvenství na Moravě.¹⁵⁷

V druhé polovině 15. století Olomouc nabyla část své ztracené prestiže, neboť se stala častým cílem cest Matyáše Korvína. Zde mimo jiné přijal v roce 1469 českou korunu a také zde uzavřel v roce 1479 smlouvu s Vladislavem Jagellonským.¹⁵⁸ Ještě v roce 1469 Matyáš Korvín v listině, které městu potvrzuje dosavadní práva, označuje Olomouc za hlavní město Moravského markrabství.¹⁵⁹ V podobném znění se též nese listina Ludvíka Jagellonského z roku 1522.¹⁶⁰ Nicméně je až na dobu vlády Matyáše Korvína postupně zastiňována Brnem, které se stalo nejvýznamnějším městem a tím tedy hlavní uzlem obchodu a komunikace. Olomouc byla v tomto ohledu upozaděna na druhé místo, nicméně stále hrála roli, coby nejvýznamnější ohnisko obchodu a komunikace na střední a potažmo i severní Moravě.¹⁶¹

3.2 Uničov

Královské město Uničov je jedno z nejstarších institucionálních měst na našem území. Bylo založeno markrabětem Vladislavem Jindřichem nepochybně s podporou či souhlasem svého bratra krále Přemysla Otakara I. na počátku 13. století, pravděpodobně roku 1213.¹⁶² V privilegiu krále Přemysla Otakara I. z roku 1223 potvrdil práva, kterými město obdařil Vladislav Jindřich údajně již v roce 1213. Dle vzoru v Bruntálu obdrželo město též právo magdeburské. Tato listina je pravděpodobně nestarším dochovaným písemným pramenem u nás, který se týká měst a městského práva.¹⁶³ Součástí tohoto privilegia bylo také právo mýtit

---

¹⁵⁵ SOKA Olomouc, fond M 3-18 *Cech obchodníků Olomouc*, Listiny, inv. č. 2., listina z 18. listopadu 1455.

¹⁵⁶ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 102.

¹⁵⁷ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 193.

¹⁵⁸ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 74.

¹⁵⁹ SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 341, listina z 17. července 1469. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 130, č. 278.

¹⁶⁰ SOKA, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 600, listina z 20. března 1522. Regest SPÁČIL, V. (ed.): *Sbírka listin*, s. 174, č. 527.

¹⁶¹ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 121; též SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 134.

¹⁶² PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s.154.

¹⁶³ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 274.

les po dobu třiceti let, z nichž deset let již uplynulo. Z toho můžeme vyvodit, že toto právo Uničovští obdrželi od Vladislava Jindřicha již v roce 1213.¹⁶⁴

Oblast Uničovska, podobně jako v případě Olomouce, byla osídlována dlouho před založením samotného města. Uničov leží v nivě kolem řeky Oskavy, v centrální části Uničovské plošiny. Zřejmě jde o úrodnou oblast ideální k osídlení, zcela příhodně též bohatou na nerostné suroviny, zejména železnou rudu. První doklady lidské přítomnosti v této oblasti jsou doloženy už v paleolitu. První trvalejší osídlení můžeme pozorovat již v neolitu, intenzivně je tato krajina osídlována až v mladší době bronzové.¹⁶⁵

V průběhu raného středověku bylo Uničovsko osídlováno a máme doklady existence velkomoravského osídlení, které bylo pravděpodobně již v této době podřízeno hradišti v Olomouci. Podobně jako osídlení na Olomoucku se ani zdejší aglomerace nezhroutila s pádem Velké Moravy, ale přetrvala a zachovala si své správní i církevní struktury, aby v průběhu 10. a 11. století mohla být začleněna do Přemyslovského státu. V prospěch zdejšího osídlení hrálo několik faktorů, jako je úrodná půda, blízkost vody, nerostné bohatství a též geografická poloha. Ačkoliv nejde o tak významnou křižovatku jako v případě Olomouce, byl Uničov vybudován na křižovatce důležitých obchodních tras, z nichž jedna spojovala Opavsko s Čechami a druhá jižní Moravu s Kladskem a později i Vratislaví.¹⁶⁶

Město Uničov se v průběhu 13. století stává poměrně vyspělou institucí s vysokým stupněm urbanizace. Na severní Moravě se tak spolu s Uničovem rozvíjí i další města, a to Bruntál a Opava. Tento rozvoj nepochybně souvisel i s přítomností rud v této oblasti, takže není pochyb, že se severní Morava záhy proměnila v hornickou oblast. Zřejmě pro ochranu výnosů ze zdejších rýžovišť bylo místním městům uděleno magdeburské právo.¹⁶⁷ Horní právo pro město Uničov je poprvé doloženo pravděpodobně listinou markraběte Přemysla z roku 1234, které též vymezuje území, z kterého mají být kovy získávány. Kromě horního práva však Uničovu poskytuje též právo městského soudu a upravuje existenci krčem či prodej masa a chleba v okruhu jedné míle od města (právo mílové).¹⁶⁸ Uničov se však jako centrum této hornické oblasti zcela neprosadil. Severní Morava se svým nerostným bohatstvím nemohla měřit s oblastí Českomoravské vrchoviny, kde v 1. polovině 13. století vykrytalizoval rozsáhlý hornický revír s centrem v Jihlavě, který objemem těžby zdaleka převyšoval ten na severní

---

¹⁶⁴ KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č.1, nestránkováno.

¹⁶⁵ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 13–33.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 45–47.

¹⁶⁷ WIHODA, M.: *Vladislav Jindřich*, s. 157–161.

¹⁶⁸ KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č.2, nestránkováno

Moravě.¹⁶⁹ I tak zdejší naleziště kovových rud bylo jedním z významných faktorů pro založení města.¹⁷⁰

Význam Uničova a jeho okolí jakožto významné hornické a hutní oblasti nám dokazují i archeologické prameny, které dokládají zpracování kovů již v době před lokací města, především pak v době raného středověku. V okolí Uničova pak šlo o lokality Brníčko (dnes součást Uničova) Želechovice, Žerotín, Dolní Loučka a Dolní Sukolom. Další lokality s nálezy dokládající zpracování železné rudy bychom našli též nedaleko na Litovelsku v lokalitách jako například Haňovice, Náklo, Nasobůrky, nebo Rozvadovice. Nejčastějšími doklady hutní činnosti jsou struska, dále kusy železné rudy a také vybavení související se zpracováním kovů, například kovářské pece a výhně, dyzny či brousky. Datace těchto lokalit se pohybuje od 8. století do 1. poloviny 13. století. Železářská výroba však ani v jedné z oblastí neutichala, ale pokračovala dál i v době vrcholného středověku.¹⁷¹ To dokládají i archeologické prameny ze 13. století v samotném Uničově.¹⁷² Vzhledem k poloze Uničova, tedy jeho umístění na obchodních trasách a též v blízkosti dalších horních oblastí, se dá předpokládat, že přes něj byly dováženy do Olomouce drahé kovy z Jesenicka a Slezska.¹⁷³

V průběhu 13. století pak Uničov posloužil jako vzor pro další moravská města. Kromě již několikrát zmíněné Olomouce, to pak bylo například Jevíčko. V rámci střední Moravy uničovské právo převzala i ves Štěpánov.¹⁷⁴ O samotném významu Uničova jistě svědčí i listina Jana Lucemburského z roku 1327, kterou Uničovu přirkl stejná práva jako Brnu a Olomouci. Taktéž jej zprošťuje všech daní a dávek s výjimkou těch, které byly stanoveny dříve z městišť ve městě. Dále z listiny vyplývá i existence uničovských hradeb.¹⁷⁵ V průběhu 14. století se zvýšila potřeba cestovat přes Uničov, jelikož šlo o jednu ze zastávek na obchodní trase do Krakova, který měl z nařízení polského krále Kazimíra monopol na prodej zboží, dovezeného do Polska z Českých zemí. Pro uničovské to znamenalo nezbytnost vyspravit a vydláždít cesty, což bylo pochopitelně náročné mimo jiné i z finančního hlediska.¹⁷⁶ Dle privilegia z roku 1350 však Uničov mohl tyto úpravy financovat z mýtného. Zároveň toto privilegium upravovalo výši

---

¹⁶⁹ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských*, s. 303–306.

¹⁷⁰ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 51.

¹⁷¹ HLUBEK, Lukáš – ŠLÉZAR, Pavel: *Doklady zpracování železa v raném středověku na zemi Uničovska a Litovelska*. *Archaeologia historica* 39, 2014, s. 583–607.

¹⁷² BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 59.

¹⁷³ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 50–51, 55–57.

¹⁷⁴ Kejř, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 151.

¹⁷⁵ KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č. 3, nestránkováno

¹⁷⁶ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 71.

cla na některé druhy zboží.¹⁷⁷ V roce 1354 Jan Jindřich povolil Uničovu na Letnice pořádat osmidenní výroční trh.¹⁷⁸ Druhý osmidenní trh, povolený listinou z roku 1373, se pak měl konat mezi 14. a 21. zářím.¹⁷⁹ Oběma privilegii též markrabě potvrdil právo svobodného obchodu. Beze sporu šlo o krok, který rozšířil hospodářské možnosti města, napomohl k rozvoji řemesel a také zvýšil šanci na dovoz nedostatkového a cizokrajného zboží, ať už šlo o sůl, luxusní předměty nebo zemědělské plodiny z okolních vsí.¹⁸⁰ V témž roce osvobozuje uničovské kupce, spolu s olomouckými a litovelskými kupci putujícími do Rakous od nucené cesty přes Měnin, a tudíž i placení tamního mýtného.¹⁸¹ Uničovským obchodníkům též bylo jistě vhod privilegium Karla IV. z roku 1377, které uničovským měšťanům při obchodování v Praze zaručovalo stejné podmínky, jako měli měšťané v Brně.¹⁸² Není tedy pochyb, že tehdejší panovníci vnímali Uničov jako významnou obchodní lokalitu.

Roku 1375 umírá markrabě Jan Jindřich a moravská města a hrady jsou rozděleny mezi jeho tři syny. Vláda nad celou Moravou je svěřena nejstaršímu z bratří Joštovi, avšak Uničov se dědictvím připadl Prokopovi, jehož doména se rozkládala především na území střední a severní Moravy.¹⁸³ V jeho doméně pak byla mimo jiné i města Litovel nebo Přerov.¹⁸⁴ Závěr 14. a počátek 15. století na Moravě stěží lze nazvat poklidným časem. V této době se zde často střídala doba relativního klidu s časem sváru, v nichž se moravští Lucemburkové svářili mezi sebou či s ostatními členy rodu nebo se moravskou šlechtou a představiteli církve.¹⁸⁵ Po Prokopově smrti v roce 1405 všechny jeho domény, včetně Uničova, připadly Joštovi.¹⁸⁶ Ten poté roku 1407 svým privilegiem osvobozuje uničovské od placení cla a mýta na celém území Moravy.¹⁸⁷ Smrtí markraběte Jošta roku 1411 vymírá moravská větev Lucemburků a Morava se ocitá v rukou Václava IV.¹⁸⁸ Ten ještě téhož roku Uničovu potvrzuje předchozí privilegia.¹⁸⁹

Po vypuknutí husitských bouří Uničov jako většina moravských měst přijala za svého krále Zikmunda a stala se součástí protihusitské koalice, za což mu nejspíš v roce 1421 Zikmund Lucemburský potvrdil předchozí privilegia. Toto postavení městu však nevydrželo

---

¹⁷⁷ KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č. 4, nestránkováno

¹⁷⁸ SOKA Olomouc, fond Š 1-2 *Archiv města Uničov*, Listiny, inv. č. 5, listina z 4. listopadu 1354.

¹⁷⁹ SOKA Olomouc, fond Š 1-2 *Archiv města Uničov*, Listiny, inv. č. 9, listina z 10. září 1373.

¹⁸⁰ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 71.

¹⁸¹ SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 30, listina z 29. prosince 1373

¹⁸² KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č. 5, nestránkováno

¹⁸³ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 78.

¹⁸⁴ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*, 1. sv. 135.

¹⁸⁵ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 40–43.

¹⁸⁶ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 81.

¹⁸⁷ KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č. 7, nestránkováno.

¹⁸⁸ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 43–44.

¹⁸⁹ KAŇÁK, B. – PALIŠEK, O.: *Uničov v zrcadle*, listina č. 8, nestránkováno.

dlouho, neboť již 1422 bylo obleženo a dobyto husitskými vojsky spojenými s knížetem Zikmundem Korybutem.¹⁹⁰ Je možné, že Olomoučané na čas dobyli Uničov zpět, přinejmenším se o to pokusili.¹⁹¹ Pravděpodobně však po většinu husitských válek snad s výjimkou roku 1423 byl Uničov obsazen husitskými vojsky.¹⁹² V této době však díky neustálému pohybu vojsk a častých husitských ofenzív na střední Moravu není lehké sledovat, do kterého tábora se dané město řadilo. Nevylučuji ani možnost, že se začlenění města často měnilo, avšak osobně se přikláním k první možnosti, tedy že Uničov byl většinu husitských válek obsazen husitskou posádkou. Dosvědčuje to též absence jakýchkoliv důkazů, že by Uničovští přispěchali na pomoc Olomouci, která byla dlouhou dobu pod náparem husitských vojsk. Údajně však roku 1432 se měli uničovští měšťané po boku olomouckých a litovelských měšťanů účastnit obléhání Šternberka.¹⁹³ Po skončení husitských válek a smrti krále Albrechta se pak v roce 1440 po boku dalších moravských měst podílili na zemském míru.¹⁹⁴ Po svém nástupu na trůn Uničovu potvrdil předchozí privilegia, obdobně si po něm počínali i Jiří z Poděbrad, Matyáš Korvín a Vladislav Jagellonský.¹⁹⁵

3.3 Litovel

Stejně jako Olomouc a Uničov i Litovel leží úrodné nívné oblasti s bohatou historií osídlení. Kromě ideální přírodních podmínek se zde také nacházely zdroje strategických surovin.¹⁹⁶ Třebaže oblast Litovelska byla bezpochyby bohatě osidlována již v pravěku, na samotném území pozdější lokace města Litovle, nemáme doložené žádné pravěké osídlení s výjimkou malého sídliště z doby bronzové a nemáme ani moc dokladů o raně středověkém osídlení.¹⁹⁷ O intenzivním raně středověkém osídlení okolí Litovle však svědčí řada archeologických lokalit. Třebaže se zde nenachází ani bohaté zásoby kovových rud, součástí těchto sídelních lokalit jsou i doklady zpracování železné rudy. Tato ruda byla pravděpodobně dopravována z Uničovska.¹⁹⁸ Před samotnou lokací města zde na území Starého města existuje osada v 12. a 1. pol. 13. století.

---

¹⁹⁰ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 85.

¹⁹¹ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv. 189.

¹⁹² BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 85.

¹⁹³ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv. 189–191., též BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 85–86.

¹⁹⁴ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 118.

¹⁹⁵ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 90–99.

¹⁹⁶ KONEČNÝ, K. a kol.: *Litovel – velké dějiny města*, 1. díl., s. 22.

¹⁹⁷ ZAJÍČEK, Petr: *Komparace založení měst Litovle a Olomouce*. Forum Urbes Medii Aevi. Brno č. 1, 2014, s. 6–15, zde na s. 7.

¹⁹⁸ KONEČNÝ, K. a kol.: *Litovel – velké dějiny města*, 1. díl., s. 63–65., též viz HLUBEK, L. – ŠLÉZAR, P.: *Doklady zpracování železa v raném středověku*, s. 583–607.

Samotné město pak bylo lokováno o kousek dál v místě, kde býval mokřad. Litovel tak můžeme označit jako město „založené na zeleném drnu.“¹⁹⁹ Důležité je taky zmínit, že na území Litovelska nevidujeme žádné raně středověké opevněné hradiště, což nejspíš souviselo i s tím, že Litovel byla součástí hospodářského zázemí Olomouce.²⁰⁰

Co se týče založení samotné Litovle, nelze přesně určit, kdy byla jako město lokována. Víme o několika falzech datovaných do let 1249, 1250 a 1267. Nejstarším dochovaným dokumentem je pak listina Václava II. z roku 1287.²⁰¹ Obsahem listiny je potvrzení dědičného rychtářského práva litovelskému fojtu Jindřichovi, který je za to povinen odvádět do královské komory jednu hřivnu zlata nebo deset hřiven stříbra ročního platu. Jelikož jde o potvrzení týkající se již existujícího úřadu, dá se předpokládat, že lokace Litovle proběhla před nějakou dobou a město již nějaký ten čas existovalo.²⁰² Václav II. zde dále uvádí, že město bylo založeno jeho otcem králem Přemyslem Otakarem II. Na základě tohoto výroku někteří badatelé datovali založení Litovle do 60. let 13. století. Na základě dendrochronologické analýzy dřevěného žlabu během archeologického výzkumu z roku 2004 se došlo k závěru, že stromy, z jejichž dřeva byl žlab vyroben, byly pokáceny mezi lety 1252 a 1256, což by korespondovalo s dalšími moravskými lokacemi z doby vlády Přemysla Otakara II., jako byly města Přerov a Uherské Hradiště.²⁰³ To však může indikovat pouze počátek výstavby, nikoliv založení ve smyslu právního aktu.²⁰⁴ David Papajík se na tuto záležitost zřejmě dívá skeptičtěji a zasazuje počátek Litovle až do roku 1270.²⁰⁵ Druhá nejstarší dochovaná listina je privilegium Václava II. z roku 1291, která je již adresovaná celému městu Litovel, potažmo všem litovelským měšťanům, kterým garantuje právo várečné a mílové, taktéž povoluje konat týdenní trhy, což je pochopitelně důležité, chceme-li, aby nové a rozvíjející se město prosperovalo, je třeba nalákat obchodníky a kupce. Součástí privilegia je též povolení litovelským měšťanům kupovat dědičné pole a statky od šlechty i ostatních obyvatel země a nařizuje se, aby poddaným nebylo jejich vrchnostmi bráněno v odchodu z panství, pokud se budou v Litovli chtít usadit.²⁰⁶ Na počátku 14. století se město rychle rozrůstá a jeho populace stoupá, proto se město rozšířilo i na místo původní trhové vsi. Tato expanze zřejmě zvýšila potřebu se chránit. Proto privilegiem z roku 1327 Jan Lucemburský povolil litovelským měšťanům postavit si hradby, na jejichž stavbu

---

¹⁹⁹ ZAJÍČEK, P.: *Komparace založení měst*, s. 6–15, zde na s. 7–8.

²⁰⁰ KONEČNÝ, K. a kol: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 65

²⁰¹ ZAJÍČEK, P.: *Litovelské listiny z let 1287 a 1291*, s. 13–25., zde na s. 13.

²⁰² SOKA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 1, listina z 13. října 1287.

²⁰³ ZAJÍČEK, P.: *Litovelské listiny z let 1287 a 1291*, s. 13–25., zde na s. 13–14.

²⁰⁴ ZAJÍČEK, P.: *Komparace založení měst*, s. 6–15, zde na s. 10.

²⁰⁵ PAPAJÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 154.

²⁰⁶ SOKA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 2, listina z 26. února 1291.

daroval kámen a dříví. Též jim zaručil stejná práva jako měla Uničov a Olomouc a potvrdil všechna dosavadní práva. Zároveň odpouští zemské dávky na 12 let a určuje, že v okruhu jedné míle se nesmí usazovat cizí řemeslníci. V tuto chvíli můžeme nejspíš konstatovat, že i Litovel obdržela magdeburské právo.²⁰⁷ Podmáčený terénu mokřad, na kterých byla Litovel vystavěna, v kombinaci kamennými hradbami z města učinili nesnadno dobytelnou pevnost.²⁰⁸ Obranu Litovle též zajišťoval spolek s Olomoucí a Uničovem sjednaný pod záštitou Karla IV. roku 1346.²⁰⁹ Nejstarší dochované formální zařazení Litovle k magdeburskému právu je však zřejmě listina Jana Jindřicha z roku 1352, ve které určuje, že Litovel jakož i jiná moravská města budou užívat magdeburského práva dle vzoru v Olomouci.²¹⁰ V roce 1364 pak měl markrabě Jan Jindřich stanovit, že obchodníci z Polska směřující do Čech musí projít Litovlí, Olomoucí, Úsovem a Jevíčkem.²¹¹ Privilegiem z roku 1373 pak litovelské, olomoucké a uničovské kupce osvobozuje od placení mýtného v Měnině.²¹² Tím významně posiluje význam měst střední Moravy coby obchodních středisek.

Po smrti Jana Jindřicha Litovel připadla jeho synu Prokopovi. Tu podle všeho měl roku 1383 prodat svému bratru Joštovi za 2000 hřiven, pro což nemáme přímý důkaz, avšak nějakou dobu správu nad Litovlí opravdu vykonával markrabě Jošt.²¹³ Příkladem nám budiž privilegium z 1389, které osvobozovalo litovelské měšťany od placení cel po celé Moravě.²¹⁴ Dalším dokladem této transakce je nejspíš listina vydaná roku 1396, která prohlašuje, že Jošt přenechává Litovel svému bratru Prokopovi a vzdává se závazků, které by vůči němu Litovelští měli mít.²¹⁵ Podobně nás mohou zarazit i půjčky markraběte od litovelské městské rady v době markraběcích válek mezi Joštem a Prokopem.²¹⁶ To vše nasvědčuje tomu, že měl Litovel v této době dočasně v držení Jošt. Po smrti Jošta se Litovel i zbytek Moravy dostává do držení Václava IV., který potvrzuje všechna přechozí práva a listinou z roku 1419 potvrzuje privilegium osvobozující litovelské měšťany od placení všech cel na Moravě.²¹⁷

---

²⁰⁷ SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 3, listina z 3. února 1327.

²⁰⁸ KONEČNÝ, K. a kol: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 114.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 115.

²¹⁰ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 22, listina z 3. března 1352.

²¹¹ KONEČNÝ, K. a kol: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 118.

²¹² SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 30, listina z 29. prosince 1373

²¹³ KONEČNÝ, K. a kol: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 118–119.

²¹⁴ Tamtéž, s. 119., listina nedochována.

²¹⁵ SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 13., listina z 6. února 1396.

²¹⁶ KONEČNÝ, K. a kol: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 120.

²¹⁷ Tamtéž, s. 126.

Tak jako řada dalších moravských měst se i Litovel hned postavila na Zikmundovu stranu, za což byla také odměněna potvrzením dosavadních privilegií. Na Zikmundově straně pak Litovelští zůstali po celé trvání husitských válek.²¹⁸ Roku 1432 ve spolupráci s Olomoucí Litovel pomáhala osvobodit Šternberk z rukou husitů. V roce 1437 pak sama musela čelit překvapivému útoku ze strany husitských vojsk. Díky pomoci Olomouckých bylo i toto nebezpečí odvráceno.²¹⁹ Roku 1440 se představitelé Litovle spolu s dalšími moravskými městy podíleli na uzavření zemského míru.²²⁰ V té době se Litovel dostává pod ochranu zemského hejtmana Karla Staršího z Vlašimi, do jehož trvalého vlastnictví Litovel upadá kolem roku 1460. Tak Litovel poklesla mezi poddanská města.²²¹

---

²¹⁸ Tamtéž, s.132–135.

²¹⁹ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv. 191–192.

²²⁰ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 118.

²²¹ PAPAŽÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 155.

4. Komunikace mezi městy ve středověku

V každém období lidských dějin středověk nevyjímaje byla pro správné fungování společnosti, hospodářský a kulturní vývoj lidských sídel i správu osídlených oblastí důležitá otázka komunikační dostupnosti a spojení s ostatními osídlenými oblastmi. Jelikož je komunikační síť úzce spojena se sítí sídelní, můžeme na základě výzkumu jednoho pochopit to druhé, či se pokusit o interpretaci, ať už jde o polohu sídla v rámci regionu, jeho napojení na lokální stezky nebo vývoj města, kterým prochází významná cesta pro dálkový obchod.²²² Míra komunikace mezi sídly také ovlivňuje soudržnost regionu či sídelní sítě a zapojení jednotlivých center do této komunikace by mělo určovat i umístění v sídelní hierarchii dle principu, kdy vyšší míra komunikace znamená i vyšší postavení v regionu nebo v dané sídelní síti.²²³ V praxi to pak může znamenat, že k významnějšímu městu vede větší počet cest, a především k nim vede větší počet významnějších cest, tudíž jím i projde více lidí, točí se zde více zboží a peněz a proudí tudy více informací. Kromě cest byly pro cestování a s ním související komunikaci a obchod důležité i vodní toky a moře.²²⁴ Už od dob pravěku byly vodní toky pro lidskou společnost významným krajinným prvkem. Nejenže říčky a řeky mohly být využity k přepravě, ale také první trvalá lidská sídla vyrostla právě v blízkosti řek a říček, podél jejichž břehů vedly první lidské trasy, tedy můžeme říct, že nejstarší komunikační sítě byly navázány na říční toky.²²⁵

Na cestách se pak nejčastěji pohybovali poslové a vyslanci, kteří byli ústředními postavami středověké komunikace. Poslem mohl být příslušník jakéhokoliv stavu, ovšem významnějšími vyslanci bývali spíše výše postavení církevní hodnostáři nebo světší velmoži, kteří mohli mít pravomoc ve jménu svého pána jednat. Služby poslů využívali lidé z různých společenských vrstev. Nejvýznamnější poselstva předávala zprávy mezi panovnickými dvory, církevními hodnostáři a úředníky, nebo byla posílána k císaři i papeži.²²⁶ Své posly nebo kurýrní služby též mohli využívat méně významní velmoži, města, či spíše jejich představitelé, kláštery, kupci a bankovní společnosti, dokonce i univerzity a jejich studenti. Pro všechny však platilo, že od poslů požadovali přesné a aktuální informace s důrazem na rychlost vyřízení.²²⁷

---

²²² DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a kol.: *Historiografické a historické problémy středověku*. Praha 2016, s. 17–21.

²²³ Tamtéž, s. 12.

²²⁴ Více o námořní a vnitrozemské plavbě OHLER, Norbert: *Cestování ve středověku*. Jihlava 2003, s. 57–83

²²⁵ KVĚT, Raďan: *Staré stezky*, s. 11 a s. 17.

²²⁶ BLÁHOVÁ, Marie: *Možnosti a formy cestování ve středověkých Čechách a jejich odraz v soudobé historiografii*. In: HRUBÁ, Michaela – Lenka BOBKOVÁ (edd.): *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem 1997, s. 39–56, zde na s. 45–46.

²²⁷ OHLER, N.: *Cestování ve středověku*, s. 103–107.

Dalším komunikačním nástrojem, který má úzkou souvislost s posly a s cestováním obecně jsou zachované dokumenty, dokládající případnou cestu nebo komunikaci. Mezi takové dokumenty bezpochyby patří úřední i soukromá korespondence, zprávy a listiny, deníkové záznamy a cestovní instrukce.²²⁸ Vedle těchto dokumentů na našem území od 14. století přibývají městské knihy, které se nevážou k poslům ani cestování, ale zaznamenávají informace o dění ve městě a v jeho okolí a také o kontaktech daného města s jeho venkovským, eventuálně hospodářským zázemím.²²⁹ V těchto pramenech, pakliže se takové dochovaly, můžeme alespoň částečně pozorovat, jakým způsobem v daném místě komunikace probíhala. S vynálezem knihtisku v 15. století se výrazně mění způsob komunikace. Knih tisk má velký podíl na rychlejší šíření informací, technologií a také uměleckých směrů a kultury a v neposlední řadě taky náboženských myšlenek.

O významu cest a cestování ve středověku tedy není pochyb, třebaže se značně liší od cestování v dnešní době. Cestování bylo hlavním prostředkem komunikace, šíření zpráv, nových myšlenek ale také nových technologií. Již v pravěku a posléze i starověku a středověku si lidé uvědomovali, jak jsou cesty nezbytné pro obchod, přesun armád a vojenskou expanzi, ale také správu zemí. Cestování mělo své uplatnění i pro náboženské účely. Duchovenstvu cestování sloužilo jako prostředek misie a šíření věroučných myšlenek. Prostým věřícím, ať křesťanům nebo muslimům, sloužily cesty k dosažení významných poutních míst. Větší sídla pak mohla mít zájem na údržbě cest a mostů, neboť byla závislá na zásobování potravinami, které byly dováženy právě po cestách. Kolem roku 1000 n. l. mělo dojít k pokroku v oblasti cestování. Kromě cestování pěšky lidé začali více využívat tažná i jezdecká zvířata, zvýšila se kvalita postrojů, podkov, vozů ale také cest samotných a zvýšil se snad i počet mostů.²³⁰ V této době měla pravděpodobně v Evropě houstnout i silniční síť, byť u nás k výraznějšímu nárůstu počtu silnic došlo nejspíš až v 13. století.

Již ve 13. století si panovníci zřejmě uvědomovali význam cest pro rozvoj měst. Kromě toho, že byly nepochybně budovány cesty nové, máme také doklady o změnách tras tak, aby vedly přes určité město. Zásah změny směru zcela nepochybně napomohl hospodářskému rozmachu města. Takové privilegium měla obdržet například Polička, již bylo v její lokační listině zaručeno, že cesta z Brna do Vysokého Mýta povede právě přes ni. Podobnou výsadu získal třeba Most, ke kterému měly směřovat všechny cesty v okruhu dvou mil nebo Uherské

---

²²⁸ PÁNEK, Jaroslav: *Cestování jako modernizační činitel ve středověké a raně novověké společnosti*. In: HRUBÁ, M. – Lenka, B. (edd.): *Cesty a cestování*, s. 9–24, zde na s. 13.

²²⁹ DVORÁČKOVÁ-MALÁ, D. (kol.): *Historiografické a historické*, s. 14.

²³⁰ OHLER, N.: *Cestování ve středověku*, s. 49–54.

hradiště, přes které zase měly vést všechny cesty směřující do Kunovic.²³¹ V lokační listině Poličky je k danému privilegii dodáno, že mýtné se při průjezdu Poličkou má vybírat až za městem a ve stejné výši jako se vybírá ve Vysokém Mýtě. Obsahem listiny byly samozřejmě i další práva, pro nás může být zajímavé osvobození nových osadníků od placení cla a mýta. Krom toho bylo Poličce tak bylo předáno městské právo z Vysokého Mýta.²³² Součástí zmíněného mosteckého privilegia byla mimo jiné též povinnost pro všechny projíždějící kupce po dva dny ve městě nabízet své zboží.^{233 234}

Takovéto úpravy měly nejen hospodářský dopad, ale také mohly napomoci k zintenzivnění komunikace mezi městy jako takovými. Jiří Kejř však dodává, že nešlo o ojedinělé případy, nicméně z hlediska geografické nemohlo jít o všeobecně rozšířený jev.²³⁵ Zda bylo toto právo udělené Olomouci, mi není známo, avšak vzhledem k zeměpisné poloze a také významu Olomouce si dovoluji předpokládat, že to ani nebylo potřeba. Vedle změn tras cest mohla také města obdržet právo nuceného skladu, díky kterému měli kupci povinnost v daném městě na určitou dobu vyložit a nabídnout zboží. Jednalo se především o města na hlavních komunikačních trasách, křižovatkách nebo hraničních přechodech, kterými obvykle cestoval velký počet kupců. Toto privilegium způsobilo, že se cestující obchodníci museli zdržet déle ve městě, což mělo za následek větší hospodářskou prosperitu, ale dá se z toho též vydedukovat, že v takových městech mohla probíhat čilá výměna informací.²³⁶ Obchod navázaný na významné komunikační trasy pak dále ovlivňoval rozložení urbánní sítě.²³⁷ Mimořádného významu pro regionální i dálkovou komunikaci mohly nabývat trhy a s královým povolením též výroční trhy, takzvané jarmarky, které se staly lákadlem pro místní i cizí obchodníky, kteří do města přinášeli své zboží a také informace. Šlo totiž o několikadenní (dle některých dokladů až dva týdny trvající) trhy pořádané na výročí nějakého svátku nebo události, s jejichž zřízením bylo v královském privilegii spojeno též i osvobození od cla a mýtného obchodníkům, kteří by na takový trh zamířili, což pochopitelně z místa konání činilo velmi lákavou destinaci.²³⁸ Příkladem pro nás může být týden trvající výroční trh, který ve své listině olomouckým měšťanům v roce 1314 povolil Jan Lucemburský, konaný o Letnicích a součástí

---

²³¹ KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 185.

²³² ČELAKOVSKÝ, J. (ed.): *CIM, II.*, č. 14, s. 42–46.

²³³ Tamtéž, s. 57–59.

²³⁴ Pozn.: Nejasné Viz. KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 185. Zde datováno do roku 1278., V edici CIM II. však datováno a chronologicky zařazeno do roku 1273. Možná omyl nebo tisková chyba.

²³⁵ KEJŘ, J.: *Vznik městského zřízení*, s. 185.

²³⁶ Tamtéž, s. 185–186.

²³⁷ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských.*, s. 329.

²³⁸ LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol.: *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*. Bratislava 2010, s. 11.

tohoto privilegia je i osvobození kupců od placení královského cla osm dní před začátkem a osm dní po skončení trhu.²³⁹

Vedle cest byla pro komunikaci důležitá místa střetu, kde docházelo předávání zpráv, uzavírání dohod a smluv, vydávání prohlášení či snad konání soudů a podobně. Tomuto účelu pak často nejlépe posloužila místa veřejná. V této době smlouva či prohlášení mohlo mít formálnější ráz byl-li akt proveden na veřejném prostranství přede svědky. Mnoho takových míst bylo multifunkčních, jelikož se jednalo o přirozená místa lidské interakce. Například kostel jakožto bohoslužebné místo, mohl sloužit i jako místo výkonu soudní moci. Mezi taková místa patřily kostely a chrámy, hřbitovy, trhy, hospody a šenky, náměstí a bezesporu též středověké radnice.²⁴⁰

Olomouc byla významnou křižovatkou, na které se již od pravěku a raného středověku protínaly významné obchodní trasy. Přes Olomouc vedla jedna z větví Jantarové stezky, která spojovala severní a jižní Evropu. Druhá trasa, která vedla mimo jiné přes Řezno, Prahu, Krakov až do Kyjeva, zase spojovala západní část Evropy s tou východní. Vedle dálkových tras bylo na Olomouc vzhledem k její geografické poloze ve středu Moravy navázáno i mnoho regionálních a zemských cest, které spojovaly jižní Moravu s Moravou severní a se Slezskem. Olomouc tedy byla významným komunikačním uzlem a obchodním střediskem. V takovém případě je tedy logické, že i další města a sídla v tomto regionu chtěla být na Olomouc navázána a že se v průběhu vrcholného a pozdního středověku kolem Olomouce vytvořila poměrně hustá komunikační síť.²⁴¹ Střední Morava byla v průběhu vrcholného a pozdního středověku poměrně hustě osídlena a míra urbanizace toho regionu byla poměrně vysoká. Na přelomu 13. a 14. století bylo na střední Moravě 8 měst a 2 městečka, kolem roku 1400 zde bylo 10 měst a 14 městeček. Za takového stavu bychom mohli region považovat za plně urbanizovaný. Na konci 15. století, bychom zde mohli napočítat 11 měst a 16 městeček a do konce 16. století se počet sídel dokonce zvýšil na 13 měst a 22 městeček.²⁴²

Základní komunikační síť v období raného středověku se vyvíjela v návaznosti na předchozí prehistorické území. To ostatně potvrzují i archeologické nálezy pozůstatků těchto cest a odkryvy sídlišť postavených na významných trasách.²⁴³ V případě jižní Moravy, kde

---

²³⁹ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č., listina z 13. září 1314.

²⁴⁰ Více na ČAPSKÝ, Martin a kol: *Komunikace ve středověkých městech*. Opava 2014, s. 19–39.

²⁴¹ ZLÁMAL, Tomáš: *Olomoucké předměstí stará Bělidla: Předměstí moravského středověkého města očima archeologie*. Olomouc 2021, s. 18–20 (nepublikovaná magisterská diplomová práce).

²⁴² PAPAŽÍK, David: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 162–163.

²⁴³ MARTÍNEK, Jan a kol: *Moderní metody identifikace a popisu historických cest*. Brno 2013, s. 11–13.

působil silný vliv římských provincií, lze spatřovat návaznost středověkých komunikací na antické stezky, což je jev dle mého názoru běžný v jižní a západní Evropě, tedy na území bývalého Římského impéria. Na tyto prehistorické, antické a potažmo středověké trasy pak často navazuje i novověká síť. Olomouc, jak je v této práci několikrát zmíněno, byla již v těchto předchozích dobách významným komunikačním uzlem a nejenak je tomu i v průběhu středověku.²⁴⁴ V období vrcholného středověku jsou vznik měst a rozvoj komunikační sítě vzájemně provázané jevy, což pak také souviselo i s rozvojem obchodu a řemesel.²⁴⁵ Radan Květ je pak toho názoru, že 13. století dobou největšího rozmachu středověké komunikační sítě. Dle jeho názoru byla pro správný rozvoj nutná úprava cest, tak aby bylo propojeno celé okolí v rámci regionu, a nejen na dálkových trasách. V důsledku série pohrom, které zasáhly středověkou společnost, jako byly morové epidemie, války, změna klimatu a s tím související hladomor, považuje naopak období 14. a 15. století za dobu komunikačního útlumu a chátrání cest.²⁴⁶ Je nutné také dodat, že vedle návaznosti na významné obchodní uzly a trasy se komunikační síť utvářela jako nástroj sloužící centru politické a správní moci. Tak tomu bylo v případě Olomouce i dalších moravských a slezských měst, například Brna, Znojma nebo Opavy.²⁴⁷

Archeologických výzkumů a odkryvů pozůstatků středověkých cest, o kterých jsem psal výše, proběhlo na střední Moravě několik. Jedním z míst, na kterém probíhal výzkum Archeologického centra Olomouc s nálezy pozůstatků komunikačních tras, je polykulturní lokalita Olomouc-Slavonín. Kromě pozůstatků cest zde byly odkryty také pozůstatky sídlišť i pohřebišť datovaných do období od eneolitu až po novověk včetně mnoha movitých artefaktů, především keramiky. Zde na Arbesově ulici byly nalezeny i vyježděné stopy po kolech vozu s příkopy po obou stranách rovnoběžné s dnešní komunikací. Písemné prameny se mají o cestě zmiňovat od 16. století. Na Horním lánu pak došlo k odkryvu tří průběhů cest, jejichž vznik je datován do doby raného středověku nebo ještě dříve, ale zcela evidentně používaných ještě dlouho poté. Jedna cesta procházející horním lánem byla zachycena na mapách ještě v 19. a 20. století. Další dva nálezy pozůstatků ve Slavoníně datované nejsou, nálezy kolem nich jsou však také datovány do mnoha období. Lokalita Olomouc-Nemilany je neméně polykulturní lokalitou, na které byly odkryty pozůstatky dvou cest. Jedna z nich byla překryta raně středověkými hroby, což indikuje spíše starší komunikaci, v zásypu druhé z nich však byly

---

²⁴⁴ MĚŘÍNSKÝ, Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 129–130.

²⁴⁵ MARTÍNEK, J. a kol: *Moderní metody identifikace*, s. 11.

²⁴⁶ KVĚT, Radan: *Staré stezky*, s. 22–23.

²⁴⁷ KVĚT, Radan: *Minulost člověka a staré stezky*. Brno 2014, s. 74–89.

nalezeny novověké artefakty. Kontext mnoha reliktních cest v tomto regionu neobsahoval materiál dostatečný k dataci komunikace, jako například odryv v Hněvotíně nebo v obci Králová. Relikty cest na lokalitách, jako jsou třeba Ješov, Luděvov a Laškov-Kadia, jsou rámcově datovány do období vrcholného středověku až raného novověku. Na dalších lokalitách jako například Mohelnice, Pňovice nebo Vrchoslavice jsou pozůstatky cest datovány už do novověku.²⁴⁸

Co se týče komunikace v rámci regionu, není pochyb, že Olomouc byla v tomto ohledu na střední Moravě dominantní. Martin Čapský je toho názoru, že velké městské obce se přirozeně staví v komunikaci do vůdčí role, a třebaže tento výrok se vztahuje k jiné komunikační situaci, navíc v úplně jiném regionu, jsem toho názoru, že ho lze aplikovat jako obecně platné pravidlo.²⁴⁹ Ve vrcholně a pozdně středověké Svaté říši římské figuroval jako ústřední politické centrum a tedy i jako hlavní komunikační uzel Norimberk, jedno z největších měst v Říši a také místo konání říšských sněmů.²⁵⁰ V Svaté říši římské se však i mnoho dalších měst v průběhu středověku stalo mocenskými a tudíž i komunikačními centry v rámci svého regionu. Taková města byla třeba Lübeck, Kolín, Magdeburk, Ulm, Štrasburk, Curych, Wetterau a Frankfurt, dalšími významnými komunikačními uzly mohli být třeba Worms, Mohuč, Kostnice a Augsburg.²⁵¹ V případě Českých zemí, respektive Zemí koruny české, vedoucí úlohu v Čechách zaujímá Praha, ve Slezsku pak Vratislav. Na Moravě byla situace trochu složitější, neboť zde vykryštovala hned čtyři mocenská centra, a to Brno, Jihlava, Olomouc a Znojmo, která byla nejenže přibližně stejně velká a zalidněná, ale také byla rozmístěna tak, aby každé z nich působilo jako centrum vlastního regionu.²⁵² Tato čtyři města byla moravskými centry v oblasti soudní,²⁵³ hospodářské i správní. Ani jedno však nemělo zcela dominantní postavení vůči zbylým třem. V Čechách značného významu v těchto oblastech nabyla města Hradec Králové, Litoměřice i Most, ale o dominantním postavení Prahy není pochyb.²⁵⁴ Na pomezí Moravy a Slezska v průběhu 13. století vykryštovalo další centrum – Opava, která se sice nestala odvolací stolicí magdeburského práva na severní Moravě, jak tomu bylo v případě Olomouce nebo v případě Brna a Jihlavy pro jihoněmecké právo, ale rychle se

---

²⁴⁸ KALÁBEK, Marek – VRÁNA, Jakub: *Archeologické výzkumy starých cest na střední Moravě*. In: MARTÍNEK, Jan (ed): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu 2018* Brno, s. 35–46.

²⁴⁹ ČAPSKÝ, Martin: *Zrození země: Komunikující společenství pozdně středověkého Slezska*. Praha 2013, s. 28.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 40.

²⁵¹ Tamtéž, s. 35–36.

²⁵² ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 112–113.

²⁵³ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 77–79.

²⁵⁴ ŽEMLIČKA, J.: *Počátky Čech královských.*, s. 328–329, 387.

zařadila mezi významné obchodní a komunikační uzly i správní centra.²⁵⁵ Opava se na konci 13. století stala sídlem opavské větve Přemyslovců, jejímž zakladatelem byl levoboček Přemysla Otakara II. a v průběhu 14. století se stala centrem samostatného opavského vévodství, z něhož se stalo léno koruny nezávislé na zbytku Moravy, respektive na Moravském markrabství.²⁵⁶

Komunikace s ostatními městy v daném okruhu městského práva, respektive komunikace s městem, kde sídlila odvolací stolice pro danou oblast, byla nesmírně důležitá. Pro region střední a severní Moravy původně dominovala města Bruntál a Uničov, poté se začíná prosazovat Olomouc, která se stala hlavním odvolacím městem magdeburského práva pro tento region. Olomouc se pak měla odvolávat do slezské Vratislavi a ta pak hledala poučení v samotném Magdeburku.²⁵⁷ Dle Martina Čapského přišla jedna taková žádost o naučení poslaná do Magdeburku městskou vratislavskou pokladnu na dvacet hřiven. Dodává však, že nejde z této částky určit výdeje na poselstvo.²⁵⁸ Z toho usuzuji, že města stojící na vyšších místech v hierarchii právních okruhů si mohla něco účtovat za naučení, popřípadě za rozsouzení. Na jiném místě Čapský uvádí finanční odměny vratislavských posílů za jejich cestu a doručení zprávy do určitých měst. Výše této odměny se pochopitelně odvíjela od vzdálenosti místa doručení. V případě cesty do Olomouce dvanáct až šetnáct grošů. Dá se však předpokládat, že vyplacení posla za jeho cestu do vzdálenějšího Magdeburku vyšla vratislavskou pokladnu na výrazně vyšší částku. Vratislavští odměňovali i příchozí posly z cizích měst. Jako příklad si opět uveďme odměnu pro posla přijíždějícího se zprávou z Olomouce, jehož odměna činila třináct až patnáct grošů, což je podobná částka jako v případě cesty opačným směrem.²⁵⁹

Na jižní Moravě byla oproti střední a severní Moravě situace trochu jiná. Hlavní odvolací města byla totiž dvě, a to Jihlava a Brno. Vedle toho se také několik menších měst obracelo na Znojmo, které jako druhořadé město bylo v podstatě závislé na Brně. Zvláštním případem je pak Jihlava, která jakožto horní město měla v rámci práva jihoněmeckého vlastní právní oblast navázanou na hornictví. Jihlavě tedy v praxi podléhala města Čáslav, Německý Brod, Kutná hora a podobně.²⁶⁰

---

²⁵⁵ MITÁČEK, J. (ed.): *Královská města*, s. 48–53.

²⁵⁶ MITÁČEK, J. (ed.): *Středověká Morava*, s. 52.

²⁵⁷ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 395.

²⁵⁸ ČAPSKÝ, M.: *Zrození země*, s. 45.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 46–47.

²⁶⁰ HOFFMANN, F.: *Středověké město*, s. 398–399.

Specifickým jevem v meziměstských vztazích a komunikaci, je sdružování měst do městských spolků. To bylo často vyvolané neútěšnou politickou situací a ohrožením ekonomických zájmů měst, které s tím bylo mnohdy spojeny. Ustanovování městských spolků ve středoevropském prostředí nastalo v době interregna po smrti císaře Fridricha II. v polovině 13. století. Prvním takovým spolkem byl Rýnský spolek založený městy Worms a Mohuč. Rýnský spolek byl následován mnohými dalšími spolky, které byly ustanovovány na základě vzájemných smluv, popřípadě přísah, kterými se města zavázala k vzájemnému uznání měšťanského práva, respektování soudních nálezů, uznání soudních ortelů a dluhů měšťanů a tako ke spojenectví či společnému vystupování v politických otázkách v rámci říše.²⁶¹ Mluvíme-li o městských spolicích a svazech je třeba rozlišit pojmy městská síť (Städtenetz) a urbánní region (Städtelanschaft). I přesto, že se jeden pojem překrývá s tím druhým, nejde o pojmy stejného významu. Zatímco pojem urbánní region má spíše geografický charakter, vztahující se městskému osídlení nějakého teritoriálně ohraničeného území, městská síť je spíše smluvní svazek měst spojující politické zájmy a intenzivní komunikaci v podobě předávání zpráv, výměnu informací a různé formy spolupráce. A třebaže příslušnost měst k nějakému urbánnímu regionu často vedla k vytvoření společné městské sítě, nežádka se stávalo, že v rámci jednoho regionu mohlo vzniknout více sítí, nebo též naopak jedna síť v sobě sdružovala města z různých regionů. Vedle Rýnského spolku se ve Svaté říši římské zformovaly Švábský spolek, Dekapolis v Alsasku, Šestiměstí v Lužici, či Spříseženstvo švýcarských kantonů. O městské síti můžeme mluvit také v Bavorsku, Sasku nebo Slezsku. Všechny tyto spolky se snad měly inspirovat Lombardskou ligou. Každý svaz však měl své vlastní cíle, vlastní smlouvy a dohody, a především vlastní způsob hlasování a způsob vzájemné komunikace.²⁶² Takové spolky vznikaly pochopitelně i v Čechách na Moravě, jedním za takových byl právě svazek Olomouce, Uničova a Litovle, který vznikl v roce 1346 utvořením spojenectví proti lupičům a lapkům.²⁶³ Podobný spolek vznikl o dva roky později též mezi Jihlavou, Kolínem, Čáslaví a Kutnou Horou.²⁶⁴ V 15. století pak dochází k růstu významu tradičních moravských metropolí Brna a Olomouce coby komunikačních center, které se staly dějiště významných událostí, během kterých tato města hostila početnou zemskou reprezentaci, ať už jde o konání zemských sněmů, uzavírání zemského míru (tvz. landfrýdu) nebo vzdání holdu novému moravskému

---

²⁶¹ ČAPSKÝ, M.: *Zrození země*, s. 28–39.

²⁶² Tamtéž, s. 28–39.

²⁶³ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 114.

²⁶⁴ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 152.

markraběti. Není však pochyb, že v této době Brno svým významem již značně převyšuje Olomouc.²⁶⁵

5. Vztahy středomoravských měst

Chceme-li zkoumat vztahy mezi městy ve středověku, musíme vzít do úvahy určité faktory, které je třeba do zkoumání zahrnout. Základním předpokladem je geografická poloha daných měst, tedy jejich vzájemná blízkost. Tento faktor příliš zkoumat nemusíme. Druhým faktorem je správně-právní postavení těchto měst. Jak jsme již několikrát nastínili, centrem regionu střední Moravy je Olomouc. Jak dokládají i písemné prameny, značnou část středověku, a pochopitelně i potom, byla města střední a také severní Moravy právně navázaná na Olomouc a nejde pouze o Litovel a Uničov ale i ostatní středomoravská města, jako jsou Přerov²⁶⁶ nebo Šternberk či městečko Konice.²⁶⁷ Mimo jiné zde byly vydávány též listiny pro Šumperk, Rýmařov nebo Krnov.²⁶⁸

Mnohokrát bylo řečeno, že se Olomouc stala odvolací stolicí magdeburského práva pro města střední a severní Moravy a sama pak přebírala právní poučení z Vratislavi. Olomouc však sama nejdříve převzala magdeburské právo z Uničova.²⁶⁹ Ovšem to by znamenalo pouze právní závislost jednoho či více měst na jiném větším městě. V případě, že zkoumáme vztahy je třeba jít více do hloubky. Je mnoho způsobů, jak vztahy mezi jednotlivými subjekty zkoumat. V případě tohoto období, kdy jednotlivá města vznikají a dále se formují, je právní závislost bezpochyby důležitým faktorem, neboť pomáhá utvářet budoucí podobu města, a proto je třeba se podívat primárně na městská privilegia. A to v případech, kdy město obdrží výsady na základě již existujícího privilegia v jiném městě, nebo když jsou tato města společným adresátem nějakého privilegia, anebo se privilegium vydané pro jedno město nějakým způsobem dotýká i jiného města. Další cestou, jak dál tyto vztahy zkoumat, je porovnat způsob správy a vedení města, prověřit obchodní a eventuálně i osobní styk mezi městy na základě vzájemné dochované korespondence, respektive mezi jejich obyvateli. Ale také prozkoumat dějinné události, eventuálně, jak na ně jednotlivá města reagovala.

---

²⁶⁵ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*, s.108–123, zde na s. 120–121.

²⁶⁶ PAPAJÍK, D.: *Města a městečka*, s. 154–166, zde na s. 161.

²⁶⁷ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 201.

²⁶⁸ Tamtéž., s. 137.

²⁶⁹ Tamtéž., s. 105,

Z právního hlediska především hledáme spojitost mezi těmito městy na základě vydaných privilegií. Taková spojitost nám může doložit kontakt mezi městy. Například listina Václava II. odpouštějící olomouckým kupcům placení mýta v Litovli a také v Kojetíně může nastínit, že Litovel byla častým průchozím bodem či finální destinací olomouckých kupců.²⁷⁰ Jak ale víme, tato tři města byla nejednou společným příjemcem nějakého privilegia. Nejednou se panovník při udílení privilegia jednomu z měst odkazuje na jiné ze zbývajících měst. Příkladem budiž listina Jana Lucemburského z roku 1327 potvrzující Litovli městská práva, které se výslovně odkazuje na Olomouc a Uničov, od kterých Litovel přebírá městská práva.²⁷¹ Můžeme zmínit také listinu Jana Jindřicha z roku 1352 stanovující Olomouc jako odvolací stolicí magdeburského práva pro města na Moravě, ve které specificky jmenuje vedle Šumperka též Uničov a Litovel, zároveň nám připomíná, že Olomouc předtím právo převzala právě z Uničova.²⁷² Roku 1359 markrabě postupně udělil právo na odúmrť všem třem městům. Toto právo neudělil najednou v jedné listině, ale nejprve toto právo udělil Olomouci,²⁷³ poté Litovli.²⁷⁴ Spolu s Litovlí toto privilegium obdržel i Uničov.²⁷⁵ Není vyloučené, že se při udělení práva na výroční trh o Letnicích pro město Uničov Jan Jindřich také neinspiroval v podobném privilegiu Jana Lucemburského pro město Olomouc. Není zcela od věci předpokládat, že privilegium pro Olomouc posloužilo jako předloha pro udělení tohoto práva i zbývajícím městům. Domnívám se, že společným privilegiem pro tato města z 1373 o osvobození od měninského mýta markrabě dává najevo, že tato města mají společné zájmy a je tedy možno k těmto městům přistupovat jako k jednotnému celku.²⁷⁶

Ve spojitosti s badatelskou otázkou řešenou v této práci můžeme též zohlednit osobní styk a vazby mezi obyvateli sledovaných měst. Jde o lokality, kterou jsou vzájemně dost blízké, takže cestování a případné stěhování mezi nimi nemusí být něco neobvyklého Litovelský fojt Jindřich, jemuž je adresována listina z roku 1287, byl synem olomouckého fojta Fridricha. Jeho předchůdce v tomto úřadě, Heinrich Epich, byl s olomouckým fojtem taktéž v příbuzenském vztahu, snad to byli bratři či švagři. Litovelský patriciát měl snad mít také provázané vztahy s tím olomouckým.²⁷⁷ Zřejmě i v souvislosti s nepokoji v zemi prokazatelně docházelo přesunu obyvatel mezi městy, například mezi Uničovem a Olomoucí, takže někteří olomoučtí měšťané

---

²⁷⁰ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 4, listina z 10. dubna 1291,

²⁷¹ SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 3, listina z 3. února 1327.

²⁷² SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 22, listina z 3. března 1352.

²⁷³ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 26, listina z 23. ledna 1359.

²⁷⁴ SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 6, listina z 27. dubna 1359.

²⁷⁵ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 72.

²⁷⁶ SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 30, listina z 29. prosince 1373

²⁷⁷ ZAJÍČEK, P.: *Litovelské listiny z let 1287 a 1291*, s. 13–25, zde na s. 16.

měli přízvisko z Uničova. Někteří z nich se pak zapojili do správy Olomouce či se zapojili do pokusů osvobodit Uničov z husitského držení. Tento pohyb obyvatelstva můžeme sledovat již v druhé polovině 14. století.²⁷⁸

Specifickým projevem komunikace je mimo jiné i zakládání městských spolků, sloužících k vzájemné obranně a pomoci, ochranně hospodářských zájmů i upevnění obchodních vztahů.²⁷⁹ V této oblasti je pro nás významný obranný spolek Olomouce, Uničova a Litovle, jehož vznik zaštitil ještě jako markrabě Karel IV. listinou z roku 1346.²⁸⁰ Můžeme se domnívat, že tento spolek jistý čas plnil svoji funkci a je možné, že právě i některá privilegia udělená těmto městům byla odměnou za ochranu významné obchodní stezky. Situace se však pravděpodobně změnila ke konci 14. století, v době sporů mezi moravskými Lucemburky Joštem a Prokopem.²⁸¹ Během této doby tato města stála na opačných stranách barikády, Olomouc byla součástí Joštova dědictví a stala se jeho hlavním opěrným bodem na střední Moravě, Uničov pak s většinou střední Moravy spadala do Prokopovy domény.²⁸² Litovel pak zjevně během této doby několikrát změnila majitele, nakonec se ale vrátila zpět mezi Prokopova města.²⁸³ Jistá obnova tohoto spolu pak nastala v době vypuknutí husitských válek, kdy tato města spolu s dalšími moravskými městy vystupují na Zikmundově straně. Aktivně se zapojují do bojů především v souvislosti husitskými ofenzivami na střední Moravu.²⁸⁴ Ani tehdy však spolek nefungoval, tak, jak měl, neboť Uničov záhy padl do rukou husitů a dle některých informací se v této době střídavě dostával do držení katolíků a husitů.²⁸⁵ Na Litovel si pak Olomoučtí mnohokrát stěžovali, že jim v této nelehké době dostatečně nepomáhají.²⁸⁶ V souladu s touto smlouvou se Olomoučané roku 1422 neúspěšně pokusili osvobodit Uničov od husitských vojsk.²⁸⁷ V roce 1425 zase Litovelští pomáhali Olomouci dobýt kartuziánský klášter v Dolanech, opět neúspěšně. Ten v rukou husitů představoval vážné ohrožení Olomouce a jeho zásobování. Byl proto od husitů vykoupen a srovnán se zemí.²⁸⁸ V roce 1430 pak husité obsadili Šternberk, přičemž barokní historik Tomáš Pěšina z Čechorodu se domníval, že se tak stalo v reakci na osvobození Uničova.²⁸⁹ O tom, že se Uničov navrátil zpět do katolického

²⁷⁸ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 77–78, s. 87–88.

²⁷⁹ ČAPSKÝ, M.: *Zrození země*, s. 28–29.

²⁸⁰ SOKA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 19., listina z 28. ledna 1346.

²⁸¹ MĚŘÍNSKÝ Z. (ed.): *Morava ve středověku*, s. 40–44.

²⁸² SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 135.

²⁸³ KONEČNÝ, K. a kol.: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 119–122.

²⁸⁴ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 188–189.

²⁸⁵ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 85.

²⁸⁶ KONEČNÝ, K. a kol.: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 135.

²⁸⁷ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s. 189.

²⁸⁸ KONEČNÝ, K. a kol.: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl.*, s. 135.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 137.

tábora, svědčí fakt, že roku 1432 spojené síly Uničova, Olomouce a Litovle osvobodily Šternberk.²⁹⁰ V závěru husitských válek tento obranný spolek zareagoval ještě jednou, a to na dobytí Litovle husitskými radikály roku 1437. Tehdy Olomoučtí a Uničovští přispěli na pomoc a Litovel osvobodili.²⁹¹ V souvislosti se situací v této době se také Václav Nešpor zmiňuje o městském spolku uzavřeném mezi Olomoucí, Litovlí, Uničovem, Brnem, Znojem a Jihlavou v roce 1423.²⁹² Snad se mohlo jednat o rozšíření již existujícího spolku, avšak něco takého nelze tvrdit s jistotou, neboť o tomto spolu nemáme další jinou zmínku kromě krátké zmínky v edici *Uničov: historie moravského města*, v níž autor kapitoly věnující se Uničovu v době husitské Bohdan Kaňák sám vyjadřuje jisté pochybnosti nad touto informací a přistupuje k ní značně skepticky.²⁹³ To, že panovníci často přistupují k těmto třem městům jako k jednotnému celku, nám může doložit listina hned z počátku husitských válek, ve které král Zikmund po dobu, kterou bude pryč, svěřuje Uničov, Litovel a Olomouc do ochrany Olomouckého biskupa Jana Železného.²⁹⁴

Tyto vztahy, respektive blízkost sledovaných měst se může projevit i v archeologických pramenech. Na příkladu keramiky si tuto blízkost můžeme znázornit. Tento projev spočívá mimo jiné i ve vnější podobnosti keramických artefaktů a též jednotně používané technologie. V 13. století se začíná formovat olomoucký keramický okruh. Ten mimo Olomouc zahrnuje též Uničov a Litovel, dále třeba Rýmařov, Šternberk či Bruntál. Tento okruh se vyznačuje tvrdě oxidačně pálenou keramikou krupičkovitého povrchu, žlutých odstínů, často zdobenou červenou malbou. V rámci tohoto okruhu se též objevuje i luxusní keramika s tmavým, kovově lesklým povrchem. Ta je známá z Litovle, Rýmařova nebo Konic, ovšem větší množství této keramiky máme doloženou pouze v Olomouci a Uničově.²⁹⁵ Takové rozšíření nějakého artiklu může indikovat pevnější obchodní vazby. Je nepochybné, že tato města měla společné hospodářské zájmy. Založení výše zmíněného spolku tomu jen nasvědčuje,²⁹⁶ stejně jako jejich společné navázání na ložiska nerostných surovin na Uničovsku, jejichž zpracování máme v těchto městech doložené. Nepochybně významné je umístění Olomouce na dálkových trasách. Zde je patrné, že se jednalo o významné obchodní centrum.

---

²⁹⁰ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 86.

²⁹¹ KONEČNÝ, K. a kol.: *Litovel – velké dějiny města*, 1. díl., s. 139–143.

²⁹² NEŠPOR, V.: *Dějiny města Olomouce*, 2. vyd., s. 75.

²⁹³ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 85.

²⁹⁴ SOkA Olomouc, fond AO *Arcibiskupství Olomouc*, Listiny, inv. č. 807, listina z 30. března 1421.

²⁹⁵ BUREŠOVÁ, J. a kol.: *Uničov*, 1. vyd., s. 69.

²⁹⁶ SCHULZ, J. (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. sv., s.

Rád bych konstatoval, že jsou i další způsoby, jak vztahy měst zkoumat. Můj pohled v této práci je v mnohém dosti obecný. Věřím, že v následujících etapách dějin, například v době raného novověku, zkoumání komunikace a případných vzájemných vztahů nabízí větší škálu možností, jakož i větší škálu dochovaných písemných pramenů. Je možné, že na základě těchto pramenů by bylo možné poznat oficiální vztahy mezi městy nebo vztahy mezi jejich představiteli, ať už na základě úřední anebo privátní korespondence či obchodních smluv. Jistě zajímavý pohled na tuto problematiku nabízí zkoumání městské správy, respektive jednotlivých úřadů v těchto městech z pohledu vzájemného vlivu na vznik a vývoj těchto úřadů. Jistý náznak v této oblasti nám poskytuje Petr Zajíček v svém článku *Litovelské listiny z let 1287 a 1291 v kontextu městské kolonizace v českých zemích* a poskytuje nepřímé doklady vlivu olomoucké a uničovské rychty a úřadu fojta na vznik a potažmo vývoj těchto úřadů v Litovli.²⁹⁷

---

²⁹⁷ ZAJÍČEK, P.: *Litovelské listiny z let 1287 a 1291*, s. 13–25.

Závěr

Vznik a vývoj městského zřízení v Čechách a na Moravě je jedním z nejprobádanějších témat středověku, k němuž byla publikována bohatá škála odborné literatury. Již v úvodu této práce jsem zmiňoval, že v české historiografii je problematice středověkých měst věnováno poměrně velké množství literatury, zaměřené na vznik a vývoji měst a městského práva obecně či monografie zkoumající a popisující historii konkrétních měst nebo skupiny měst, avšak stále je možné nalézt oblasti, jež nejdou příliš probádané. Vzájemné vztahy a komunikace mezi městy je právě oblast, které již několik monografií či odborných článků bylo věnováno, ovšem ani zdaleka ji nelze považovat za plně probádanou. Přitom vznik a následný rozkvět měst jako nové složky společnosti, stejně tak i zformování měšťanstva jako nového stavu bylo důležitou součástí vrcholně i pozdně středověké, a právě tak i raně novověké společnosti. Není proto od věci zabývat se i komunikací mezi městy.

Chceme-li však zkoumat vztahy mezi městy v takovéto práci, je třeba svoje zaměření zúžit na menší okruh zkoumaných subjektů. Nabízí se nám dvě možnosti, jak toto zaměření zúžit. Může jít o zaměření na města existující v rámci jednoho regionu, tedy geografické zaměření, nebo zaměření na města spadající do stejné kategorie, např. hornická města. V některých případech se tyto faktory částečně nebo úplně překrývají. Například většina královských věnných měst byla situována ve východních Čechách. Častým jevem pak bývá, a nejinak je tomu i v této práci, že badatel věnující se určité skupině měst při svém bádání zohlední oba tyto faktory. Tato práce je zaměřena na vztahy měst na střední Moravě, tedy základním předpokladem bádání je geografická blízkost zkoumaných měst. Do svého bádání jsem však zahrnul pouze města královská, a to Olomouc, Uničov a Litovel. Litovel sice nakonec přešla mezi města poddanská, ale stalo se tak až v polovině 15. století, v závěru mnou zkoumané doby. Mezi zkoumané subjekty se jak geograficky, tak tematicky mohlo zařadit i město Přerov, avšak z důvodů uvedených v úvodu práce, není toto město v práci zahrnuto.

Cílem této práce bylo zkoumat vztahy jmenovaných měst a jejich vzájemný vliv a vývoj těchto měst s ohledem na dominantní postavení Olomouce v rámci regionu. Ta byla nejenže byla komunikačním a správním centrem pro střední Moravu, ale také významnou obchodní a komunikační křižovatkou pro celou moravskou zemi, a vedle Brna i jedno z hlavních měst Moravy. Přesto však ve svých počátcích po lokaci byla právně odkázána na Uničov, i to se však později změnilo. Litovel byla od počátku, dlouho před lokací, provázána s Olomoucí i s Uničovem, jejichž hospodářského zázemí byla součástí.

V rámci zkoumání těchto měst, respektive jejich vztahů, jsem se zaměřil především na právní a správní podstatu věci a na to, jak se mohla dynamika vztahů projevit v oblasti právní, správní a hospodářské, tedy, co můžeme při analýze pramenů a literatury zjistit o vzájemném vlivu těchto měst v oblasti práva a správy. Bylo tedy nezbytné zjistit, odkud tato města přebírala svá městská privilegia a jak jejich institucionalizace ovlivnila i další města v mnou vybraném regionu a jak se tento vliv projevil. V této práci jsem vzal potaz již zmíněnou geografickou polohu, prozkoumal vznik a vývoj jednotlivých měst, tedy založení či povýšení stávajícího sídla do městského stavu, dále také přidělování práva a privilegií či jejich potvrzování. Vedle písemných pramenů a k získání obrazu o vývoji měst posloužily i výsledky některých archeologických výzkumů.

V první kapitole této práce jsem se věnoval uvedení do problematiky vzniku měst a vývoje městských práv v českých zemích v obecné rovině. Na to jsem se navázal v druhé kapitole, ve které jsem stručně nastínil vznik a vývoj měst na Moravě zvláště pak s ohledem k těmto třem městům se zaměřením na právní vývoj a také na kontakt s ostatními městy. Nemohu tedy opomenout zabývat se tím, jaká práva i privilegia daná města obdržela, jaký systém správy se u nich prosadil a odkud čerpala inspiraci. Chceme-li zkoumat vývoj měst a jejich vztahy v rámci regionu, je třeba zjistit, proč v dané lokalitě bylo město založeno. Vystává zde otázka kontinuity na předchozí osídlení, blízkost nalezišť nerostných surovin či úrodné půdy, strategická poloha či výhodné postavení v regionu s návazností na frekventované obchodní cesty nebo větší město, což je v našem případě právě Olomouc. Dalším předpokladem ke zkoumání meziměstských vztahů je i předpoklad existujícího obchodu v rámci regionu, či vzájemná závislost v oblasti hospodářství a nepochybně i vliv ekonomických vztahů, tedy místního i dálkového obchodu, na místní infrastrukturu. V kapitole třetí jsem zohlednil všechny tyto a některé další faktory v meziměstských vztazích v obecné rovině a pokusil se je aplikovat do konkrétní situace. Zabývám se zde různými možnostmi a formami komunikace, jakož i postavením a významem měst v regionu, z nichž vyplývají vzájemné vztahy mezi městy. V této práci jsem zohlednil primárně ty prameny, které se týkají privilegií pro jednotlivá města, a zda z nich lze vyvodit návaznost či spojitost. Tyto spojitosti nám dokládají právní a s právní závislost a do jisté míry i obchodní vztahy. Specifickým projevem vztahů mezi městy jsou pak ujednání smluv o spolupráci jako byl obranný spolek z roku 1346 nebo podíl na landsfrýdu z roku 1440, eventuálně i snaha tyto smlouvy naplnit. Do úvahy byly vzaty archeologické výzkumy, které lze použít pro argumentaci a v neposlední řadě též osobní kontakty měšťanů, avšak je nutné konstatovat, že k této oblasti není příliš mnoho dochovaného materiálu.

Jak jsem předesílal v poslední kapitole, tato práce je dosti obecná, než aby plně obsáhla stanovené téma, které je tedy možné dál rozvíjet mnoho způsoby, jež byly taktéž nastíněny v poslední kapitole. Zúžit takového bádání je možné na jeden samostatný projev komunikace či vzájemných vztahů. Oblast komunikace a vztahů mezi městy je možno lépe sledovat v době pozdního středověku a raného novověku, především v 15. a 16 století, tedy v éře velikého rozmachu měst, ke které se bezesporu dochovalo větší množství a též větší škála pramenů, ať jde o prameny týkající privilegií a správy nebo ještě víc korespondence oficiální i osobní. Domnívám se, že na základě těchto pramenů by bylo možné více poznat oficiální vztahy mezi městy nebo vztahy mezi jejich představiteli, ať už na základě úřední anebo privátní korespondence či obchodních smluv. Jistě zajímavý pohled na tuto problematiku by bylo zkoumání městské správy, respektive jednotlivých úřadů v těchto městech z pohledu vzájemného vlivu na vznik a vývoj těchto úřadů. Bylo by také možné se zaměřit na téma městských spolků či podílení se na landfrýdech, či jiné spolupráci v pozdější době. V tomto ohledu nám část toho tématu odkryl Martin Čapský, který se tomuto tématu do jisté míry věnoval na území Slezska v dílech *Komunikace ve středověkých městech*²⁹⁸ a *Komunikující společenství pozdně středověkého Slezska*.²⁹⁹ Pro území Moravy se tématu do jisté míry věnovali Michaela Antonín Malaníková a Robert Antonín ve stati *Urbánní struktury pozdně středověké Moravy*.³⁰⁰ Tento článek se věnuje městům na Moravě, konkrétněji se však zaměřuje na vztahy Brna, Olomouce, Jihlavy a Znojma. Jistý vhled do komunikace ve městech může též nabídnout sborník *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*, jehož obsah se pak týká především měst na území dnešního Slovenska, tehdy v Horních Uhrách.³⁰¹ Při zkoumání vztahů a komunikace z pohledu archeologie se pak nabízí možnosti zkoumání cest a silnic, které by nám poskytly informace o komunikaci mezi městy nebo porovnávat výsledky archeologických výzkumů v určité oblasti na základě podobností artefaktů. Měštům v tomto regionu konkrétně Olomouci, Litovli a Uničovu a eventuálně jejich vztahům ve středověku, zejména v oblasti správy se již nějakou dobu věnuje Petr Zajíček. Z hospodářského hlediska pak města regionu střední Moravy zkoumá například Jakub Novák. Mezi archeologii věnující se této oblasti můžeme jmenovat Pavla Šlezára nebo Karla Faltýnka.

---

²⁹⁸ ČAPSKÝ, M. a kol.: *Komunikace ve středověkých městech*.

²⁹⁹ ČAPSKÝ, M.: *Zrození země*.

³⁰⁰ ANTONÍN MALANÍKOVÁ, M. – ANTONÍN, R.: *Urbánní struktury*.

³⁰¹ LUKAČKA, J. – ŠTEFÁNIK, M. a kol.: *Stredoveké mesto ako miesto*.

Résumé

The formation and development of the urban system in Bohemia and Moravia is one of the most researched topics of the Middle Ages. In Czech historiography, a relatively large amount of literature is devoted to the problems of medieval cities, but not much is focused on the relations and contact between them. Martin Čápský focuses on this topic in his publications in Silesia. The article *Urban Structures of Late Medieval Moravia* by Michaela Antonín Malaníková and Robert Malaník brings us closer to this topic in Moravia.

Relations and communication between towns can be studied in many ways and it is not wrong to include both written and archaeological sources in the research. When researching such a topic, the influence on the development of the administration and legal consolidation of towns, common economic interests, trade relations, correspondence between towns or the formation of town associations can be taken into account. Archaeology can help us to study the contact between cities by archaeological prospection of medieval roads and trails or by comparing the remains of material culture at given sites. If we want to analyse contact between towns in more detail, we need to narrow the scope of research and set out a specific group of towns to be investigated.

In this thesis, the royal cities in the region of Central Moravia, namely Olomouc, Unicev and Litovel, which lie relatively close to each other and are linked by a common culture, history and legal and administrative development as well as economic background, are examined. Olomouc and Uničov were located on important trade routes. Litovel was built in the economic background of these two towns. In this thesis I assume that Olomouc, as the centre of this region, had a leading role also in the field of law. I have taken into account here especially the legal development of these localities on the basis of the extant privileges granted to these towns and also how these towns then acted outwardly. In this respect, I conclude that the rulers may have specifically treated these cities as a group. The geographical location of these cities, as well as the personal contact of their citizens and the kinship relations between the patricians of these cities, leave us in no doubt about the mutual influence and links between the offices of the city administration.

Seznam pramenů a literatury:

Prameny netištěné:

SOkA Olomouc, fond AO *Arcibiskupství Olomouc*, Listiny, inv. č. 807, listina z 30. března 1421

SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 1, listina z 13. října 1287

SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 2, listina z 26. února 1291

SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 3, listina z 3. února 1327

SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 6, listina z 27. dubna 1359

SOkA Olomouc, fond L 1-1 *Archiv města Litovel*, Listiny, inv. č. 13., listina z 6. února 1396

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 1, listina z 13. října 1261

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 3, listina z 20. září 1278

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 4, listina z 10. dubna 1291

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 7, listina z 13. září 1314

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 11, listina z 6. září 1318

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 19., listina z 28. ledna 1346

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 20, listina z 1. ledna 1351

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 21, listina z 1. února 1352

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 22, listina z 3. března 1352

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 25, listina z 1354

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 26, listina z 23. ledna, 1359

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 30, listina z 29. prosince 1373

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 35, listina z 23. ledna 1377

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 37, listina z 8. listopadu 1378

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 38, listina z 8. listopadu 1378

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 341, listina z 17. července 1469

SOkA Olomouc, fond M 1-1 *Archiv města Olomouc*, Listiny, inv. č. 600, listina z 20. března 1522

SOkA Olomouc, fond Š 1-2 *Archiv města Uničov*, Listiny, inv. č. 5., listina z 4. listopadu 1354

SOkA Olomouc, fond Š 1-2 *Archiv města Uničov*, Listiny, inv. č. 9., listina z 10. září 1373

SOkA Olomouc, fond M 3-18 *Cech obchodníků Olomouc*, Listiny, inv. č. 2, listina z 18. listopadu 1455

Prameny tištěné:

ČELAKOVSKÝ, Jaroslav (ed.): *Codex juris municipalis regni Bohemiae, II. Privilegia královských měst venkovských v Království českém z let 1225-1419*. Praha 1895

KAŇÁK, Bohdan – PALÍŠEK, Oldřich (edd.): *Uničov v zrcadle středověkých listin*. Uničov, 2008

SPÁČIL, Vladimír (ed.): *Sbírka listin archivu města Olomouce 1261-1793*. Olomouc 1998

Literatura:

ANTONÍN MALANÍKOVÁ, Michaela – ANTONÍN, Robert: *Urbánní struktury pozdně středověké Moravy*. In: ČERVENÁ, Radana (ed.): *Archivum amicus historici est: sborník příspěvků k životnímu jubileu Hany Jordánkové*. Brno 2015, s.108–123

BLÁHOVÁ, Marie: *Možnosti a formy cestování ve středověkých Čechách a jejich odraz v soudobé historiografii*. In: HRUBÁ, Michaela – Lenka BOBKOVÁ (edd.): *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem 1997

BUREŠOVÁ, Jana a kol.: *Uničov: historie moravského města*, 1. vyd. Uničov, 2013.

- ČAPSKÝ, Martin a kol.: *Komunikace ve středověkých městech*. Opava 2014
- ČAPSKÝ, Martin: *Zrození země: Komunikující společenství pozdně středověkého Slezska*. Praha 2013
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a kol.: *Historiografické a historické problémy středověku*. Praha 2016
- HLUBEK, Lukáš – ŠLÉZAR, Pavel: *Doklady zpracování železa v raném středověku na zemi Uničovska a Litovelska*. *Archaeologia historica*, 39, 2014, s. 583–607.
- HOFFMANN, František: *Středověké město v Čechách a na Moravě*. Praha 2009
- KALÁBEK, Marek – VRÁNA, Jakub: *Archeologické výzkumy starých cest na střední Moravě*. In: MARTÍNEK, Jan (ed): *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu* 2018, Brno 2018, s. 35–46.
- KEJŘ Jiri: *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha 1998
- KLÁPŠTĚ, Jan: *Proměna českých zemích ve středověku*. Praha 2005
- KONEČNÝ, Karel a kol.: *Litovel – velké dějiny města, 1. díl. Od nejstarších dob do roku 1918*. Olomouc 2018.
- KVĚT, Radan: *Minulost člověka a staré stezky*. Brno 2014
- KVĚT, Radan: *Staré stezky – součást lidské kultury*. Brno 2012
- LUKAČKA, Ján – ŠTEFÁNIK, Martin a kol.: *Stredoveké mesto ako miesto stretnutí a komunikácie*. Bratislava 2010
- MARTÍNEK, Jan a kol.: *Moderní metody identifikace a popisu historických cest*. Brno 2013
- MĚŘÍNSKÝ, Zdeněk (ed.): *Morava ve středověku: sborník příspěvků proslovených ve dnech 7. ledna až 25. března 1998 v rámci přednáškového cyklu Moravského zemského muzea v Brně*. Brno 1999
- MEZNÍK, Jaroslav: *Lucemburská Morava 1310–1423*. Praha 1999
- MITÁČEK, Jiří (ed.): *Královská města v životě země moravské*. Brno 2012
- MITÁČEK, Jiří (ed.): *Středověká Morava*. Brno 2015
- NEKUDA, Vladimír: *Morava ve středověku*. Brno 1997
- NEŠPOR, Václav: *Dějiny města Olomouce*, 2. vyd. Olomouc 1998
- OHLER Norbert: *Cestování ve středověku*. Jihlava 2003
- PÁNEK, Jaroslav: *Cestování jako modernizační činitel ve středověké a raně novověké společnosti*. In: HRUBÁ, M. – Lenka, B. (edd.): *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem 1997, s. 9–24.
- PAPAJÍK, David: *Města a městečka na střední Moravě*. *Vlastivědný věstník moravský*, 50, 1998, č. 2, s. 154–166
- SCHULZ, Jindřich (ed.): *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc 2009.

ŠLEZÁR, Pavel: *Komunikační síť raně středověké Olomouce*. In: Martínek, Jan (ed.) *Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu 2018*. Brno 2018, s. 69–82.

WIHODA, Martin: *Vladislav Jindřich*. Praha 2019

ZAJÍČEK, Petr: *Litovelské listiny z let 1287 a 1291 v kontextu městské kolonizace v českých zemích*. *Historica Olomucensia* 53, 2017, s. 13–25.

ZAJÍČEK, Petr: *Komparace založení měst Litovle a Olomouce*. *Forum Urbes Medii Aevi*. 8, 2014, č. 1, s. 6-15, zde na s. 7.

ZLÁMAL, Tomáš: *Olomoucké předměstí stará Bělidla: Předměstí moravského středověkého města očima archeologie*. Olomouc 2021 (nepublikovaná magisterská diplomová práce)

ŽEMLIČKA, Josef: *Počátky Čech královských, Proměna státu a společnosti 1198–1253*. Praha 2002